

János Arany:

TOLDI

Hungara epopeo

Tradukis: Miklós Fehér

Ilustris: Károly Soós

*Tiu ĉi libreto estas la paperforma represo
de la origina interreta publikaĵo trovebla ĉe:*

<http://www.esperanto.hu/libroj>

*Komuna eldono de
LINGVO-Studio kaj Kultura Esperanto-Asocio
pk. 87, HU-1675 Budapest, Hungario
Serio de malgranda eldonkvanto, SME n-ro 4.*

Respondeca eldonanto: László Szilvási

Teknika kunlaboranto: László Vizi

Financita de Fondaĵo Esperanto, Budapest

Titolo de la origina verko: Arany János: Toldi

Rajtoj pri la traduko ĉe d-ro Miklós Fehér,

pri ilustraĵoj ĉe Károly Soós.

ISBN 963 037219 3

Budapest, 2000

Miklós Toldi, la fortega junulo estas unu el la hungaraj popolaj herooj, pri kies aventuroj oni rakontis legendojn.

Unu el la plej famaj hungaraj verkistoj János Arany en tri parta verko notis tiujn rakontojn (Toldi, Vespero de Toldi kaj La amo de Toldi). La unuan el ili oni lernas en ĉiuj hungaraj elementaj lernejoj, kaj nun, pere de tiu ĉi eldonaĵo ankaŭ vi havas la eblon ekkoni liajn mirindajn aventurojn:

Toldi, la memkonscia kampulo, benita kun eksterordinara fizika forto, alvenis al la kortego de la hungara reĝo Ludoviko Unua, La Granda, kie sia kuraĝo, forto, fideleco kaj grandanimeco vekis la atenton de la reĝo, kiu - pro tiuj kavaliraj kvalitoj - akceptis lin inter siajn kvalirojn.

Interesa legaĵo, parto de la hungara literatura kulturo, certe inda por ekkono ankaŭ en Esperanta formo.

Por ebligi la kiel eble plej vastan diskonigon, tiu ĉi verko - en la traduko de dr. Miklós Fehér - origine estas publikigita en interreto, kaj la papera versio estas nur la necesa akcesoraĵo, produktita en malgranda eldonkvanto.

Moto:

....

La ritmo estas io kaŝitaĵ,
Pli senti estas, ol aŭskulti plaĉ'...
Kaj kiel ĉe sekrete kaj utile
Funkcia sano, - estas pli facile
La manko rimarkebla, ol ĉeest'...
Sen ĝi vaniĝos rim'-, metrik-invest'.
La versojn ligu iel ajna maŝ',
Jen nur taŭzita, hirta prozversaĵ'.

.....

.....

Ne verku tradukaĵon*, verŝu ĝin,
Sen tio vanos silabnombro, rim',
Nun tie, nun alie malĝusteco
Kaj pene vi laboris sen sukceso.
Sed se okazus ag' laŭ bona cel',
Herbaĉ' jam mankus de l' maiza ter'.

....

**(Originale "poemon". Rimarko de tradukinto)*

*(Citaĵo el dua Vojtina-letero de János Arany,
traduko de M. Fehér)*

Toldi - epopeo nekutima

Epopeoj estas ĝenerale ĝenro, kiu havas nuntempe malfacilan sorton. Ili apartenas al la naciaj kulturoj, estas konataj de la bazlernejo... kaj ĝenerale neglektataj. Tamen ilin ĉiuj konas, do ili iamaniere nepre influas ĉiun nacian mentalitecon. Ili ...respegulas la komunajn trajtojn de la etno, kaj diferencajn de aliaj epopeoj. - Sed kiel kompari? - Kutime la tradukoj estas sufiĉe pezaj... kaj la naciaj specialaĵoj parte perdiĝas. La tradukitaj epopeoj aspektas ofte kiel enuiga ripetiĝo de similaĵoj...

La malnovajn epopeojn oni povas proksimigi al la moderna leganto per reverkado. Elstara poeto povas esti tre sukcesa tiamaniere. Sed “la facetoj de la nacia animo” restas eĉ nun en la tradukoj plejofte - mistero. Nur Esperanto kapablas trabi tiun tradukmaleblecon, sed tio postulas longan, sindonan laboregon. (1)

“Toldi” de Arany apartenas al la reverkitaĵoj. Arany estas elstara kaj moderna poeto. Tamen mi ne konas alilingvajn tradukojn de la verko, aŭ se ili ekzistas, ne estas sukcesaj... (2). Multaj, inter aliaj eĉ Kalocsay mem kaj Benczik opiniis ĝin netradukebla. Do la traduko de M. Fehér jam eĉ tial meritas agnoskon, rekonon, ĉar ĝi konatigas la esperantistaron kun grava verko, kiu apartenas al la plej bonaj epopeoj en la mondliteraturo, krome kiu la unuan fojon per Esperanto iĝas - pro la nuna precizega traduko - internacia fenomeno.

La precizega ritmo kaj rimsistemo de la strofoj de Fehér permesas senti la originalan stilon, krome ĝi legiĝas tute libere, “unuspire”, do la ĉefan taskon, la eblecon de facila percepto kaj agrabla ĝuado por la alinacianoj la tradukisto sukcese, laŭdinde plenumis. (3)

Komence Toldi ŝajnas esti simila al la alinaciaj samaj verkoj, ni trovas ankaŭ nun junan, fortegan heroon, kiu devas venki super iu granda obstaklo. Ne mankas fidela servisto, sed la enhava ordinareco nun jam finiĝas.

Legante la verkon aperas la sento, ke kvazaŭ ne estus plenumitaj la kutimaj epopeaj postuloj, kiuj estas ekzemple la ĉasadoj, festenoj, fajnaj manĝaĵoj, sinsekvaj bataloj, kaj ĉefe iu princino, aŭ reĝidino, ktp. Apenaŭ rimarkas la leganto, ke la plejĉefaj tri epopeaj postuloj - la trifoja venko - tamen ne mankas.

Por la legantoj efikas certe strange, ke pri la juna heroo ĉe la fino sciigas Arany, eĉ se ĉe Toldi

„ ... *Eĉ lanug' ne ĝermis ĝis nun sur la vango...* ”
ke la heroo... neniam volis esti edziĝonta... (4)

Por nia juna heroo ekzistas en la historio unusola ino, la PATRINO, (oni devas nomi ŝin nur tiel: majuskle). Pro ŝi riskas li sian vivon, kiam li nokte revenas hejmen por adiaŭi de ŝi, kvankam lin ĉasas la maljuna frato: Li ne kapablas foriri sen adiaŭo.

„ ... *Piedpinte, kvazaŭ estus li ŝtelanta*
Iras al ŝlosita pordo surveranda... ”

kaj sekvas la plej kortuŝa sceno en la epopeo. Nature la patrino helpas reciproke per fidela servutolo al sia filo.... Tiel fortajn filajn sentojn mi en la monda literaturo ne konas kaj en tia forta formo - ŝajnas al mi - en alinaciaj literaturoj eĉ ne eblas aperi...

En la traduko troviĝas multaj belaj kaj nekutime surprizaj esprimoj, komparoj, metaforoj, kiel ekzemple:

„ ... *Sentas mi: Ne naskis panjo min, ke rano*
Estu mi ĉi tie inter junko, kano... ”

kaj

„ ... *Iĝis li lacega, kaj ne restis sango*
Por satigi kulon el la pala vango. ”

kaj similaj. La tiuspecaj esprimoj, parolturniĝoj multe beligas la tekston, la transdono de tiaj specialaĵoj en la tradukon estas senduba merito de la tradukinto (5), kies traduklaboroj ŝajnas esti jam modeloj por la serenaj, pretendemaj tradukemuloj.

Nepre konatiĝu tiuj kun la verko, kiuj estas scivolemaj pri tia longa tradukitaĵo, en kiu ne troviĝas eĉ unusola ritmolamado (ĉu ekzistas tia sola alia?), en kiu ne estas eĉ sola tia vorto, kiu ne troviĝas en la PIV, kaj verkiĝis kun malmultaj, jam akceptitaj neologismoj.

Nikolao Gudskov, Moskvo

Notoj de la tradukisto

Laŭ la hungaraj literaturhistoriistoj estas J. Arany epika poeto, kiun opinion pravigas pluraj, tre ampleksaj epikaj verkoj, inter ili ankaŭ “Toldi”, kiu efektive estas grandega trilogio. Nun povas legi la leganto nur la unuan parton (el 1846), ĉirkaŭe nur la okonon de la verkego, la titoldonan historion de la juna heroo.

La tria parto (el 1848) estas “Vespero de Toldi” kiu pritraktas la maljunaĝon de la ĉefheroo. La dua parto sub la titolo “Amo de Toldi” (el 1879) verkiĝis plej laste. Ĝi manifestigas ses okonojn de la tuta verko.

Ankaŭ kiel lirikisto apartenas Arany al la plejgranduloj.

Responde al la problemoj tuŝitaj en la antaŭvortoj de N. Gudskov - jen miaj tradukistaj notoj:

(1) Pasis jam du jardekoj, ke mi okupiĝas pri tiu tasko. La traduktaskoj mem estas priparolitaj kun multaj - inter aliaj kun angla, estona, rusa, ktp... - poemŝatantoj, tradukemuloj, poetoj.

(2) Vere multaj opinias la verkon netradukebla, tamen troviĝas pluraj provoj. La rusa N. Zabolockij, kiel gulagano rusigis la verkon, supozeble pro sia amara sorto kun iom ironia formo. Ni hungaroj ne kutimas paroli pri ironieco de Toldi. Ankaŭ L. Martinov rusigis la verkon.

Jovan Jovanoviĉ Zmaj serba poeto, kiu vivis daŭre en la pasinta jarcento en Hungario kaj bonege konis la hungaran, onidire sukcese serbigis la verkon. Mi supozas, ke estas la verko ankaŭ rumanigita, tamen oni devas rekoni, ke ĉi tiu perlo de la mondliteraturo estas preskaŭ tute nekonata antaŭ la vasta mondo. Mi estus tre fiera, se la nuna esperantigo helpus la mondon por konatiĝi pri ĝi.

(3) Gudskov parolas pri la precizega ritmo inter aliaj. Sed estis ĉekomence ankoraŭ uzata tiu licenco, ke mi malofte metis sur akcentenda loko la esperantlingvan artikolon “la”. La ritmo de la tuta traduko ĝis nun fariĝis vere preciza, ĉar en ĝi jam vere mankas eĉ spuro de la ritmolamadoj kaj ĉiuj ajnaj licencaj solvoj.

(4) Ĉi-nuna unua parto de Toldi fariĝis, kiel konkursverko - je urĝa limdato - kaj supozeble pro ĉeokaza interkverelado kun la edzino skribis en la lastaj minutoj Arany la fatalan verson pri nevolemo por edziĝi. Multe da cerbumadon kaŭzis tio por la verkisto, kiam li verkis la plej longan parton “Amo de Toldi”. Nome la konkursverko gajnis la premion, ĝi aperis post mallonga tempo presite kaj nuliĝis ebleco por fari ŝanĝojn.

(5) Nature, ke pluraj versoj de la epopeo estas vere belegaj. Kelkaj versoj iĝis por ni hungaroj eĉ proverbecaj, kiel ekzemple (se oni atentigi volas iun pro maldeca konduto):

„ *frat', domaĝe estas,*
Ke kampul' la patro, kaj vi samo restas!”

Eble postulas klerigon, ke en la hungara lingvo la vorto „*paraszt*” = „*kampulo*”, havas ankaŭ iun ironian, mokan senton.

Kial opinias mi gravega la ĝustegan ritmon? - Se oni komencas legi (ĉefe longan) poemon, efektive la menso iras danci laŭ la senriproĉa ritmo de la versado. Ritmolamadoj efikas tiusence same, kvazaŭ oni por tangon dancantoj iam tiam, neatendite, neregule ludus solan valceran ritmon, embarasiginte la agrablan senton pro la korekta reguleco.

Miklós Fehér

Karaj fabel-ŝatantaj infanoj kaj plenkreskuloj
ekde 10 ĝis 101 jaraĝaj!

Ekzistas en Hungario iu tre interesa versa fabelo, kiu estas konata por ĉiu hungaro, ja ni lernas ĝin en la elementa lernejo. Tiu verko bedaŭrinde estas nekonata en Esperantio, kvankam ĝia historio, ĝiaj aventuroj certe kaptas la atenton de ĉiu leganto.

Ĝenro de la verko estas epopeo, tamen tio ne timigu vin, ja mankas en ĝi tiaj ecoj, (ekz. priskriboj de ĉasadoj, de grandaj festenoj, de bongustaj pladoj, mankas eĉ princino, aŭ reĝidino,) kiuj farus ĝin enuiga. La evoluo de la historio estas tiel atentokapta, ke se vi foje komencis legi ĝin, certe ne volas ĉesi tion antaŭ ol rekte atingi la finon.

Estante hungaro mi lernis ĝin en la lernejo kiel infano, kun intereso mi legis ankaŭ tiun ĉi Esperantan version - kaj mi esperas, ke vi havos la saman ĝojan travivaĵon kion havis mi dum la legado.

d-ro György Nanovfszky
prezidanto de Hungaria Esperanto-Asocio

Dediĉo

*,El la pasinteco volas mi heroldi
Pri heroo bona Nikolao Tholdi...''*

Ilosvai

Kiel en aŭtuna noktmalhel' -- paŝtista
Fajro flagras en la stepa fono dista,
Bild' de Nikolao Toldi flagras same
El la pasinteco plurcentjara flame.
Kvazaŭ li aperus kun statur granda,
Uzus li lancegon en batalo sanga,
Sonus lia forta voĉo kun fiero;
Oni kredus: Sonas tondra Di-kolero.

Ĉe neceso Toldi ĉiam brava estis,
Same forta vir' ne ĉiujare kreskis.
Se li reviviĝus, inter vi aperus,
Liajn agojn nun vi sorĉo konsiderus.
Lia madzo pezus eĉ por homtriopo,
Ŝtonĵetilo, lanco - indaj por ciklopo;
Certe konsterniĝus vide nun la homoj
Pro timigaj ŝildo kaj "surbotaj spronoj".

¹ *Toldi vivis meze de la 14-a jarcento. Lian historion prikantis unue Ilosvai (prononcu: Iloŝvai) en 1547. Lia skribmaniero: „Tholdi” jam arkaikiĝis. (Rimarko de la tradukisto.)*

- La versoj markitaj per citilformoj: , ' estas transprenitaj de Ilosvai (Noto de Arany)

Unua kanto

*,Stangon ĉarorandan li kaptinta estas,
Jen al Buda vojon li montranta estas.'¹*

Ilosvai

1.

Pro la Sun' la kalva, soda tero ardas,
Gregoj da lokustoj sur ĝi lace fartas,
Eĉ herber' ne ĝermas sur la kampo seka,
Mankas verda loko en la stepo ega.

Deko da servistoj - ombre de la stakoj -
Ronkas, kvazaŭ orde estus ĉies agoj,
Kvankam tutmalplene, aŭ duonŝarĝite
Vico da ĉaregoj staras - fojn-avide.

2.

Svelta putbaskulo rigardadas strange
En la putprofundo akvon priserĉante;
Oni kredus: Kulo estas ĝi giganta,
Sangon de l' maljuna tero nun suĉanta.

Soifantaj bovoj ĉe la trog' siestas,
Kontraŭ tabanaro militantaj estas,
Pro l' varmego ĉiu estas ripozema,
Verŝas trinkujegon nun neniŭ plena.

3.

Nur junulon solan ni surkampe povas
Vidi per okuloj, kiun jena trovas:
Eĉ lanug' ne ĝermis ĝis nun sur la vango,
Tamen pezas ŝultre ĉaroflanka stango.

Vojon rigardegas li al malproksimo,
Kvazaŭ pri alia kamp' avidus sino.
Ĉu sur altaĵeto viva signo staras
Vojkruciĝe, kiu malpermes-signalas?

¹ *Estas-estas - rimado en la moto imitas la
arkaikan stilon de Iloŝvai*

4.

“Kial vi subsune staras, juna frato?
Aliuloj ronkas ombre de la stako;
Kuŝas kuvasz¹-hund' kun longa lang' anhele,
Ĝin ne logas nun eĉ mus-kaptado vere.”

Ĉu rigardas vi la kirloventon tian,
Kiu post momento provos forton vian?
Lekas ĝi la vojon dum kureg' rapida,
Kiel fumblovanta tubo malsolida.”

5

Ne la kirloventon nun li rigardegas,
Kiu polvan vojon preterkure lekas:
Trans la tur' farita de la vent' el polvo
Armilaro brilas sub la ĉielvolbo.

Dum arme' aperas tra la polv-nebulo,
Li flugigas ĝemon el la korangulo:
Toldi nur la brilon rigardanta estas,
Koro kaj animo enokule nestas.

6.

“Bela junularo, ora bravularo,
Kiel triste vidas vin mi - kun amaro!
Kien iras vi? Ĉu al milit', batalo,
Por kolekti florojn de la fam' per ŝtalo?”

Ĉu vi kontraŭ turkoj, aŭ tataroj iras,
Por etern' al ili bonan nokton diras?
Hej, se inter vi mi iĝus tuj husaro... -
...Ora bravularo, bela junularo!...”

7.

Tiajn pensojn havas Nikolao Toldi,
Zorgoj avidegan enon volas tordi.
Kial tristo filon de hero' digestas?

Ĉar la insidema frat' kortano estas,

Plenkrekinte kun la reĝo en la korto
Nur la tagon ŝtelas ankaŭ nun Georgo,
Dum li estis nur en ĉi vilaĝ' infano
Kaj laboras hejme, kiel kamparano.

¹ *kuvasz* (*diru kuvas*) = hungara bruthundo

8.

Soldatar' fiera venis el proksimo,
Kun ĝi venis Laczfi¹ mem, la palatino.
Plaĉe sidas li sur virĉevalo flava,
Pasamenta estas lia vesto rava.

Ĉiu lia hom' kun kask' ardeo-pluma
Sidas sur selita rajdĉevalo bruna.
Nikola' rigardas kaj eĉ ne rimarkas,
Ke okuloj pro la gap' dolore fartas.

9.

Sur vizaĝ' de Laczfi malrespekto sidas.
“He kampul'! Al Buda² kiu vojo gvidas?”

- Tiuj vortoj trafas Nikolaon sage,
Aŭdi eblas, kiel batas kor' tiktake.

“Ĉu kampul' mi?” pensas li kun trema gambo,
“Mi, kunposedanto de ĉi larĝa kampo
Kun Georgo Toldi, kiu nur intrigas
Ĉe la reĝo, dum li manĝojn surtabligas.

10.

Ĉu kampulo mi?” - kaj liaj pensoj kreskis,
Kiuj pri Georgo tre blasfemaj estis.

Nun sen vort' la trabon kaptas li ĉe l' fino,
Per ĝi montras vojon al la palatino.

Daŭre li la trabon - kiel bastoneton -
Tenas, ĉiu mire vidas ĉi atleton;
Ĉu el fer' fariĝis ŝultro, brako, mano?
Sen moviĝo tenas trabon ĉi infano.

11.

Laczfi ekmiregas pro la forto kruda.

Gapas ne nur li, sed ja armeo tuta!

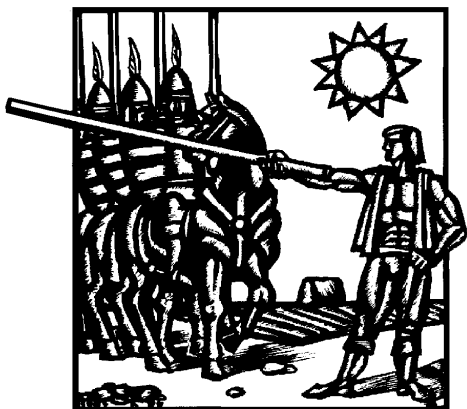
Laczfi diras: “Estas iu ajn, bravul' li'!

Knaboj! Kiu ŝatus lin por lukt' insulti?”

¹ *Laczfi (diru lacfi) = familia nomo*

² *Buda kaj Pest estis tiutempe apartaj urboj
(Rimarkoj de tr.)*

Kiu povus teni same ĉi stangaĉon?
Montru vojon same, havu vi kuraĝon!”
- Honte, malhonore, sonas nur murmuro:
“Ĉu nobelo luktu kun kampul-junulo?”

12.

Sed ho kiu luktus kontraŭ fulmotondro,
Neĝoblova vento, uragana ombro?
Kiu ŝatus lukti kontraŭ fulm' ĉiela,
Longa, zigzaganta, brila vipo hela?

Frontu kontraŭ Toldi, se vi jam ne ŝatas
Vivon, se pri mond' de l' Dio enuadas...
Se vin Toldi kaptus, estus tre dolore,
Al mortinta via panj' vi kurus plore.

13.

Longaj, densaj vicoj de l' arme' foriras,
Ĉiu nun al Toldi kelkajn vortojn diras,
Ĉiu alridetas per afabla vango,
Ĉarmajn vortojn sendas al li ĉies lango:

Unu jen: “Frateto! Venu al batalo!
Multe pli valorus ja vi sur ĉevalo!”
Aliul' kompate: “Frat', domaĝe estas,
Ke kampul' la patro kaj vi samo restas!”

14.

Malaperis jam en polv' la virtaĉmento,
Kun ĝi armilbruo, ĝin forportis vento.
Li direkton hejmen malĝojege prenas,
Pro la pezaj paŝoj larĝa kampo tremas.

Kiel taŭro morna, li tutsame iras,
El okuloj liaj nigra nokto brilas.
Ofendita apro estas li kolera,
Tuj frakasos stangon li per mano fera.

Dua kanto

*,Moŝt' Georgo Tholdi alveninta estis,
Junan fraton.....riproĉinta estis.'*

Ilosvai

1.

Nikola' baraktis kun malĝojo granda,
Sed laboro estis hejme inundanta,
Penis ĉiu, ĉu la domon trafis brulo?
Per kliniĝ' salutis lin la put-baskulo.

Veis tre bestidoj bovaj, ŝafaj, porkaj,
Timiĝinte kriis ĉiuj birdoj kortaj,
Kuris ĉiu in', eĉ se malsanaj, penis,
Ĉu foiro en la kuirejon venis?

2.

Nun servisto verŝas akvon al kaldrono,
Bolas ĝi pro fajro; jam alia homo
En la akvon mergas korpon de kortbirdo,
Ŝiras li la plumojn, "ŝtrumpojn" kun malmildo.

Ĉu la ŝafidaro blanka fartis ŝvite?
Senfeligas ilin lerta man subite.
Lard' dikigas sveltan korpon de l' leporo,
Gutas graso, kiel larmoj ĉe la ploro.

3.

Balanciĝas super flam' porkid' jam kvara,
Ankaŭ ĝin tranĉilo faros tuj senhara.
Oni portas vinon en barel', felsako,
Panon vir' alia sur tabul' el fago.

4.

Kial en vidvina kort' foira voĉo?
Longe nakutimas en ĉi dom' diboĉo!
Ĉu funebr' okazis, morto de mastrino,
Aŭ ĉu venis ŝia vidvinec' al fino?
Ĉu ŝin enuigis jam la sola stato,
Edzon donis al la velka flor' la fato?

5.

Ne pro morto kuras tumulteg' bazara,
Ne trovita fin' de l' vidvinec' amara.
Oni bakis, rostis, ĉiu nun solenis:
Unuenaskit' de l' domo hejmenvenis.

6.

Moŝt Georgo estas ja riĉulo vera.
Pro trezoroj, bovoj estas li fiera.
Servistar' armila, trupo da husaroj,
Henaj virĉevaloj kaj ĉashundaj aroj.
Venis li viziti, kun li kvardek homoj,
- Econ de akridoj havas ĉi personoj, -
Li profit-duonon volas forfesteni
Kaj la mon-restaĵon en la poŝ' kunpreni.

7.

Kun inert' patrinon fil' Georg' salutis,
Kvankam eĉ animon antaŭ lin ŝi ŝutis...
“ "Kaj alia kie?" - Per demand" malgaja
Sin al ŝi li turnis pri 'la frato kara'.
“Fojnon li transportas nun, la kompatinda,
Ĉu li venu?” - “Kial?” - jen li respondinta.
Kial?... sonis tiu vorto por patrino,
Kvazaŭ filo pikus per ponard' al sino.

8.

Kial, kial?... Vole, eble eĉ nevole
Venas jam la juna frat' kun zorg' enkore.
Tre afer' kun Laczfı lian enon mordis,
Ĝi hontiga estis, tial li tre zorgis.

Malgraŭ ĉio tamen - je miraklo dia -
Kontraŭ frat' Georgo mutas buŝo lia;
Malamegon venkas en la sino io...
Mi ne povas diri, kio estas tio?...

9.

Ĉar tuj post ekvido kaj neatendite
Fraton li brakumus - eĉ sen vol' - subite.
Sed li Nikolaon puŝas for fiere,
Turnas al li sian dorson tre leĝere.

En okul' inundas larmoj de l' patrino:
Ĉu en fil' Georgo nestas ŝtona sino?
Knedas man' la manon, tremas ŝia lipo,
- Vortoj de Georgo frapas, kiel vipo:

10.

“Kiel lukshundeton, same vi karesu
Filon, ke lin vento blovu, ne permesu!
En abund' lin banu sub zorgemo sava,
Tiel edukiĝos li - stultulo brava!

Laboraro kampa ĝuste nun kulminas,
Sed ĉi 'mastro' nur en nenifar' obstinas:
Li - ĉashunde - sentas grasan manĝodoron,
Lasas senkontrole tuj la kamplaboron.

11.

Se mi atentigis vin, vi ĉiam ploris.
Bone li neniam en la kamp' laboris,
Kiel kampulaĉo, ĉiam nur siestas,

Kvankam tiel forta, kiel bov' li estas.
En fenestron metu lin: Jen, kiel grasa,
Kiom tag' post tago iĝos pli amasa!”
Korpo de Georgo pro rideg' ekstremis...
Nikolao veis kaj obtuze ĝemis:

12.

“El buŝaĉo via flugis nur mensogo,
Mankas ĉiu ver' en via monologo;
Kiel min vi amas, kara frat' Georgo,
Tiel tenu Dio vin sub bona zorgo!

Ĉu ne taŭgus mi por kamparan', soldato?...
Nek por kampservist', nur por la lasta stato?
Bolas gal' ĉar kun vi manĝas frato via!
Dronu mi! - deziras via kor' envia.

13.

Antaŭ vi obstaklo resti mi ne volas,
Se foriri devas mi, mi eĉ ne ploras,
Dekstren kaj maldekstren larĝas tre la mondo,
Min ne ĝenas, ke mi estu forironto!

Tamen mi kunportos, kiom mia estas,
- Heredaĵon mian ĉu vi ne kontestas'? -
Kiom min koncernas: mon', ĉeval', armilo,
Donu frat' kaj restu kun vi ben' de Dio!"

14.

“Jen bubaĉ' la via, sentu, ke mi donas!”
Diras tuj Georg' kaj frap' survange sonas...
...Ĉu en Nikolao ne troviĝas galo?
Sed! Venĝem' lin kaptas kontraŭ frat-rivalo:

Okulparo, kiel ŝtal', fajrerojn ŝutas,
Se la pugno frapus, tuj ĝi ekzekutas,
Do Georgo dorsen paŝas pro ektimo...
Se ĉi osta madzo batus, sekvus fino!

15.

Post la frapo estus friska lok' sekvanta,
Estus di-favore manĝo ne plu manka,
Tie rompiĝinta ost' - eĉ bandigita -
Ne saniĝos ĝis la lasta juĝ' solida.

Kiam al Georgo paŝis li proksima,
Flugis vere forta vekrieg' patrino.
Ŝi per korpo kovras, sirmas nun Georgon,
Eĉ se havas ŝi pro Nikolao zorgon.

16.

Malstreĉiĝas brak' nun de l' timiga knabo,
Dekliniĝas triste kaj rigard' kaj kapo.
Kvazaŭ cedus lin la febro frostotrema,
El la praa dom' li iras - duonsvena.

Kun koler' ĝis fora korta lok' li mute
Iras por sidiĝi morne, sendiskute.
Falas kapo al la surgenua mano,
En si mem ploregas mute ĉi infano.

Tria kanto

*,Pri la frat' - Georgo kolerinta estis:
Li servistaranon mortiginta estis.'
Ilosvai*

1.

Sed ne nestis tristo en la praa domo,
Ciu manĝis, drinkis, preskaŭ ĝis la vomo.
Kiam de la tablo moŝt' Georg' ekstaris,
,Servistaro ludon per ĵetlancoj faris'.

Juna sang' kaj olda vin' en ili ludis,
Per la dekstra mano ili lancojn ŝutis,
Inter si ĝenadis moke, laŭtridege;
Same fartas danca ĉevalid' engrege.

2.

Kaj Georgo Toldi, sata, kiel reĝo,
Moŝte ĵetas sin al praa apogseĝo
Sub tegmenta rand' kaj lin la bildo flatas:
Kiel liaj homoj gaje petoladas.

Fraton Nikolaon nun Georg' ekvidis...
Kiu ĉe l' baril' kun trista koro sidis.
Tuj Georgon fia emocio kaptas,
Tiaj vortoj lian servistaron traktas:

3.

“Knaboj! Kio tie ĉe l' baril' siestas?
Ĉu otid'? La beko subflugile estas!
Kaŭras ĝi, aŭ mortis ĉu? Eksciu knaboj!
Sonu surbarile ĉirkaŭ ĝi la frapoj!

4.

Kvazaŭ li al hundoj ĵetus leporidon,
Lia servistaro plu ne havis bridon.
Ĉirkaŭ Nikolao tondras jam tabuloj,
Pligrandiĝas lia tristo en okuloj.
Tre facile povas mense ni diveni,
Kion oni povas eĉ per mano preni:
Lin ĝenadi volas serĉo vitriola,
Ne tro mankas, ke lin trafu lanc' malmola.

5.

Kvankam ne tre pace, Toldi plu toleras,
Provas sin konvinki: “Kial mi koleras?”
Luktas grandanime li kaj ĉi provokon
Malatentas, lasas fari plu la mokon.
Tiu aĉular' por li - nenio estus,
Pro venĝema lia brak' sur ter' ĝi restus,
Kiel kontraŭ miloj venki senproblema
Estis por Samsono per makzel' azena.

6.

Nikola' toleris, dum toleri povis.
Venĝis li per tio, ke li sin ne movis.
Li kondutis, kvazaŭ li nenion spertus...
Ĝis nun falus lancoj, se lin ne avertus
Pri danĝer' la frapo, kiu trafis ŝultron.
Lin koler' instigis: Venĝi tuj insulton:
Estis lia seĝo ŝton' muela, granda,
Ĝin li estis al la aĉular' ĵetanta.

7.

Flugas peza ŝtono... Kie ĝi haltonta?
Se falonta estos, kiun mortbatonta?
Kuru Toldi, vivon nur la kuro savos,
Nomon de murdisto pluvo ne forlavos.

Vi forsovaĝiĝos de l' gepatra domo
Kaj "virapro sola" estos via nomo,
Kiu per dentego murdis greg-kunulon
Kaj timinta venĝon ĝi elektis kuron.

8.

Ŝton' ekflugigita falis el ĉielo,
Pro ĝi mort' terura sekvis por nobelo,
Ĉar ole-premile korpon ĝi detruis,
El la karnaj ruĵoj sang-oleo fluis.

Lekis for la sangon seka ter' soifa,
Okulparon kovris katarakt' masiva,
Danĝerego, kiu vivon ĵus estingis,
Jam doloras tiujn, kiujn ne atingis.

9.

Ĉe Georgo morna iĝis ja okulo,
Ĉar bedaŭris morton li de l' fidelulo,
Sed la kapo ĝojis: Murdis lia frato!
Por atingi celon favoregas fato!

Insidegan celon, - kies vojo kurba, -
Kovros por la mondo: Ver' de l' leĝo surda!!!
Lin pro murd' prijuĝos tribunal' rigora...
Lin arestu! - Sonas ordoneg' malmola...

Kvara kanto

*,La patrin' bedaŭris sian filon ege,
Tial Nikolaon nutris ŝi sekrete.'*

Ilosvai

1.

Kiel vira cervo de ĉasist' vundita -
Kuras al arbaro kun la vund' irita,
Ĝis malvarma akvo mildiganta, fonta,
Kaj serĉatas planto vundon kuraconta...

Ve, la mildiganta fonto estas seka,
Velkis por la vundo ĉiu planto flega...
Kuras ĝi, sed ĝin nur akraj dornoj ĉifas,
Forton de la povra di-kreaĵ' plu trivas.

2.

Toldi same vagis, sur la kol' malĝojo,
Kiu spronis liajn flankojn sur la vojo.
Lia kor' similis al la rajdĉevalo,
Kiu baraktadas en brulanta stalo.

Kaŝvagadis li sur kana¹ tero marĉa,
Ripozejo mankis en la mondo larĝa.
Vane li solecon al si serĉi provis,
Kuracilon por la kormalsan' ne trovis.

3.

Kiel lupo, kiun ŝafgardisto pelis,
Sin li en kanejon sekan kaŝi celis.
Kion flustris eĉ la kanoj?: En la mondo
Ne troviĝas same povra vagabondo.

Li sur kana rub' kaj marĉmontetoj kuŝis,
Por tegmento nur la ĉielvolbo ruĝis,
Kun flugil' ŝirmanta jam la nokto falas,
El veltolo nigra por li tendon faras.

4.

Tie kaŝvagadis ankaŭ l' idilia
Songo en la bunta vesto papilia,
Sed ne flugis ĝi por Toldi al okuloj,
Ĝis tagiĝo, ĉar ĝi timis pro la kuloj,

Pro la pika kan', pro apro vagadanta...
Sed eĉ pli timigis lin la bruo granda
De l' pelantoj - venis ĝi el malproksimo -
Krom la dolorego de la juna sino.

¹ *La scienca nomo de la enhejmaj kanoj estas fragmito.*

5.

Tamen, kiam ruĝis jam tagiĝo bele,
Bruo de l' pelantoj ĉesis subĉiele,
Kiam kuloj sidis - songo kaŝe venis
Kaj flugilojn ĝi al Nikola' sternemis.

Songmielon ĝi por lia buŝ' elektis,
Kiun de papavoj ĝi por li kolektis,
Pro dolĉeco ĝia el la buŝ-angulo
Falis puraj gutoj de saliva fluo.

6.

Ĵaluziĝis tial malsatego morda...
Lin rapide vekis do - manĝemo forta.
Nikolaon ĝi per akra vip' instigis
Kaj la tutan kampon fine traserĉigis.

Serĉis li la nestojn sur la marĉkamparo
De fulik', vanelo, mev' anaso, laro.
Ilin li prirabis, kiom nur atingis,
Sian malsategon li per ov' estingis.

7.

Jam malsat', soifo iĝis forpelitaj,
Sed la pensoj restis pri futur' hezitagaj:
Kien iru li kaj kion li komencu?...
Kaj apogon peti kie li intencu?

Ĉar foriri, fuĝi estus tre facile,
Se la patrinet' ne fartus maltrankvile...
Ŝin sciigi li do antaŭ ĉio devus,
Certe, ke sen tio ŝia koro krevus.

8.

Dum tri tagoj li jam same sin vivtenis,
Kiam post la dorso kana tinta venis.
Lupo ĉu? Li tamen restis nenifara:

Lupo lin ne mordus, nur la "frato kara".
Venis lia kara servutulo Bence,
Kiu serĉis lin dum tagoj paciencie.
La patrin' lin sendis, li ne ŝparis haston,
Trovis kaj brakumis plore tuj la mastron.

9.

“Kara eta mastro, fine vin mi trovis...
Nur post tagoj tri mi vin revidi povis,
Sen esper' jam vagis en kanejo mara
Kun la pens': La serĉo estas senreala.

Kiel fartas vi? Ĉu vi ne malsatmortis?
Ĉu sovaĝaj bestoj ĝis nun vin ne mordis?
Jen pansako, prenu, plenas ĝia sino
De viando, pano kaj botel' da vino.”

10.

Siajn larmojn viŝis pugne for fidela
Bence kaj la pugnon al la ŝtof' mantela.
Li surgenuiĝis, vice el la pako
Prenis ĉion, kio estis en la sako.

Li la karan junan mastron jen provizis:
El la sako lerte tablon improvizis.
Staris sur ĝi pano, vin', viand', fromaĝo,
Estis pomoj du la ruĝa dekoraĵo.

11.

Donis li tranĉilon fust-orname stelan,
Jen tagmanĝo, diris li la vorton belan.
Per la akra ilo Toldi panon tranĉis,
Kvazaŭfestan manĝon li por si aranĝis.

Bence nur atentis kun okul' ĝojhela,
Kvazaŭ li mem manĝus kun plezur' ĉiela,
Ĉar en sama ritmo kune maĉis buŝo...
Foje-foje kaptis plor' lin pro kortuŝo.

12.

Kiam Nikolao jam satiĝis orde,
Kolon de l' botelo Bence tordis forte.
Ĝemis ĝi kaj poste sangogut' al mano
Ŝpucis pro la ago de la veterano.

Nikolaon li per ruĝa vin' salutis,
Sed unue el ĝi kelkajn glutajn glutis.
Poste li per dekstra mano ĝin prezentis,
Per alia viŝi buŝon li intencis.

13.

Vigla iĝis pro la vin' la maljunulo,
Liberiĝis lang' kaj koro de seruro,
Diris historion li pri l' avo Toldi,
- Infanaĝe gardis li ĉevalojn por li, -
Ŝanĝis sin la vort' al patro kaj patrino,
Rakontado sekvis pri Georg' ĉe fino.
Dirus Bence plu, la vortoj eĉ nun sonus,
Se lin Nikolao tiel ne admonus:

14.

“Tristo kaj angoro kreskas en la koro,
Vin mi petas bele, ĉesu jam parolo!
Vi - elguŝigante fabojn - ĉe la forno
Ofte rakontadis jam - anstataŭ dormo
Pri l' heroaj agoj de la patro kara.
Ne ekscitis min la histori' detala.
Scivolemon nur la nokta mez' estingis,
Ofte mi al sonĝo je tagiĝ' nur sinkis.

15.

Kio estis, estis. - Vanas ĉiu vorto
Pri feliĉa tempo, aĉas nun la sorto... -
Homon murdis mi kaj iĝis kasvaganta.
Kiam reparaĝos mia peko granda?
Sed mi kredas Dion, patron de la orfoj,
Ŝirmi min kaj gvidi estas liaj zorgoj.
Nomon de murdisto kreis frata lango,
Sed ĝin pura lavos mia ruĝa sango.

16.

Sentas mi: Ne naskis panjo min, ke rano
Estu mi ĉi tie inter junko, kano,
Aŭ mi kampserviste, servutule kresku,
Fojno-transportist' de iu ajn mi restu.
Mi ne plu ol ĝis la vesperiĝ' atendos,
Kiam malheliĝo ĉiujn hejmen sendos.
Estas antaŭ mi la vasta lando tuta,
Eĉ la venta sono restos pri mi muta.”

17.

Pro la vortoj restis Bence malĝojanta,
Ke vagados Toldi al la mondo granda.
Li aŭskultis mute kaj lin kaptis ploro...
Sur la rimensuon - unge - pro doloro
Krucojn li desegnis... Ekparolis fine:
“Juna mastro, sed la tuta forvagado
Ŝajnas esti vere tre malsaĝa ago.

18.

Aŭdu juna mastro, kion nun mi diras:
Moŝt' Georgo post tri tagoj hejmeniras;
Tiam, kio estis, forgesita estos,
Vi - reĝeto de la regiono restos.
Ni la viaj estas. For kun ĉi decido!
Ne nur mastro estas vi, sed nia ido!...
Pro kvar viaj bovoj murdos vin sopiro,
Samajn vi ne trovus eĉ en landfoiro!...

19.

Ĉu forlasus vi la amuzplenajn tagojn?
Kiu levos - krom vi - eĉ du plenajn sakojn?
Kaj la muelŝtonon brake kiu levos,
Gaprigardi kiun muelistoj devos?
Kara sinjoreto, for neniel iru,
Vin el koro de la viaj ne elŝiru!...
Se senmastre restus praaj dom' kaj korto,
Trafus vian bonan patrineton - morto.”

20.

Vortojn petegantajn Nikola' neglektis,
Kapon skuis li, se ion ne respektis.
Tamen, kiam sonis Bence pri l' patrino,
Tio ŝtonon rulis al la fila sino.
Nikolao restis longe mut-miene,
Al la flustraj kanoj li rigardis ĝeme;
Tiom gapis li al flustraj kanoj ĝeme,
Dum sur okulharoj larm' ekbrilis treme.

21.

Kvazaŭ li nur viŝus sian frunton ŝvitan,
Polme viŝis for la gaston nepetitan.

Tio de sur lia fingro teren falis...

Nikola' al Bence volon jen deklaris:

“Diru bona Bence al la panjo kara,
Ke la stel' de filo iĝis nun malklara.
Longe ŝi ne vidos min, ne aŭdos famon,
Kvazaŭ en la tombon metus ŝi infanon.

22.

Tamen mi ne mortis. Al ŝi mi mesaĝas:
Fil' nur tre profunden sin enmonde kaŝas.
Pasos tempo kaj li certe reviviĝos,
Pri li mirindegaj famoj ĉie riĉos.

Ankaŭ pri mi flugos tre mirindaj famoj,
Gapos pro la famoj eĉ la suĉinfanoj;
Kaj en ŝia brusto ĝojsaltados koro,
Nur ne krevu ĝi pro tiel granda ĝojo.

23.

Jen mesaĝo.” Sin la fidelul' ekmovis,
Al pansak' botelon - jam malplenan - ŝovis,
Viŝis pura sian poŝtranĉilon stelan,
El porlarda tuk' li faldis pakon belan

Kaj pansakrimenon li surŝultre metis,
Post adiaŭ-vortoj jam la marĉon tretis.
Ofte rerigardis li kun zorgoj ardaj...
Fine malaperis li pro l' kanoj altaj.

Kvina kanto

,En kanejo marĉa Nikola' sin kaŝis.'
Ilosvai

1.

Kuŝas jam la suno trans la kan-kamparo,
Surĉiele restis nur purpurtalaro,
Ter', ĉiel' eknigras, kiel ĉerkotolo,
Ĉar la nokto venas kun venkema volo.

Ankaŭ ĉerkonajlojn batas ĝi sen ŝparo,
Sur la firmamento brilas stela maro.
Nun la nokto serĉas sian lunon belan,
Suprenmetas, kiel kronon arĝenthelan.

2.

Nikola' komencas vojon nekutiman,
Ĉiam pli sin boras en kanejon ŝliman,
Sed - ĉu per ŝnureg' lin oni retotiras? -
Ju pli for li, des pli pri l' patrin' sopiras.

Ofte rerigardas, kvankam senutile...
Li nenion povis vidi perpupile.
Tamen rerigardis li... kaj ekreiris.
Kor' adiaŭ-diri al patrin' deziris.

3.

Iris li, iradis reen, sen kvieto.
Foje marĉ-monteto cedis al la treto.
Sub ĝi lupa nesto estis, tial cedis.
Du lupidoj pro la treto ekploretis.
Lin kompato kaptis, ĉar distretis neston;
Li karesis ambaŭ etajn, povrajn bestojn,
Kiel ŝafgardisto, kiu instruadas
Junan hundon, tiel ilin li nun flatas.

4.

Sed karesi ilin estis tre domaĝe,
Ĉar malantaŭ li la kan' ektintis aĉe...
Venis jam lupino kun timiga krio,
Nikolao! Frontas kontraŭ vi - furio!
Baŭmas ĝi, la buŝon jam etendis tute,
Per ungegoj frapas ĝi alvange krude,
Sangavidaj dentoj klakas, blanke brilas;
Bril' en luna nokto al fajrer' similas.

5.

Intertempe Toldi kion eblan faris?
Ŝutis pugnofrapojn, ilin li ne ŝparis.
Jam inundis sango de la lup' elbuŝe,
Ŝvelis okulegoj el la nesto ruĝe,

Lango en la buŝo lokon jam ne trovis,
Klakaj, akraj dentoj nur ĝin mordi povis,
Ŝajnas ĝi rabia hund', salivo sanga
Estis el sovaĝa ĝia buŝ' fluanta.

6.

Ĉi duelo stranga Nikolaon tedis,
Por batali helpon li de l' boto petis,
Kiel vira bov', se ĝi per korn' batalas,
Batas per pied' li, ke la lupu falas
Alten, malproksimen; kanojn ĝi disrompas,
Kien defalinta ĝia korpo bombas...
Pum! Kaj ĝemo flugas - pro rebat' de l' tero,-
En la lup' ne restis certe eĉ vivero...

7.

Ĉu diablo estas ĝi, ĉar jen, defalas,
Ĝemas, rulas sin kaj jam denove staras;
Flugas el la gorĝo bleko tre kolera,
Nun ĝi iĝis preta por batalo vera.
Lian ŝultron estas unge ĝi ŝiranta,
Malfermita buŝo du manstreĉojn granda.
Premas eĉ la postaj gamboj... Tragedio!
Ĉi kruelan beston neniigu Dio!

8.

Ĉu sufiĉas tiom?... Kion vi imagas?
Venas eĉ virilupu, dorson ĝi atakas.
Kompatinda Toldi, kion vi inventos?
Havu cent animojn, eĉ la lupoj venkos!
Eco de ĉi knabo tre mirinda estas:
Kreskas danĝerego, sed kuraĝ' kunkreskas;
Certe sin li savos, scias mi, sen dubo
Kaj neniam estos li manĝaj' por lupu.

9.

Lian gorĝon mordos tuj la lup', sed vane,
Toldi kaptas ĝian kolon ambaŭne,
Premas li kaj cedas ungoj el la ŝultro,
Paraliziĝinta lup' la finrezulto.

Ŝvelas okulegoj, fluas larma sango,
Haltis jam la spiro, pendas verda lango.
Gia viv' ne fuĝís, restis enpremita
Kaj la buŝ' por ĉiam iĝis malfermita.

10.

Toldi ĝian korpon svingas, per ĝi frapas
Al virlupo, kiu ĝuste nun atakas.
Venas ĝi sed trafas bato ĝin tre forta,
Estas ĝi kuŝante sian inon morda.

Ho, mirinde: Jen la vira lup' ekstaras,
Sed la frapoj al ĝi renoviĝe falas.
Tiel ĝin tradraŝas korpo de l' lupino,
Ke ne reviviĝos ĝi ĝis mondo fino.

11.

De la sovaĝbestoj Toldi sin jam savis.
Por sidloko li nur marĉmonteton havis.
Ĉe l' piedoj kuŝis korpoj du lupidaj...
Ili jam ne ne spiras, estas distretitaj.

Kuŝas ambaŭ mortaj lupoj fore, pare,
Vidis ilin Toldi en lunlumo klare.
Al la marĉo fridan lumon disŝutanta
Estis plena luno per vizaĝo granda.

12.

Sidis Nikola' kaj ege cerbumadis.
Ne nur tial, ĉar la lupojn li kompatis:
Strangan lupon donis al li sia fato,
Kiu manĝi volas lin - en bild' de frato.

Kial min la propra frato volas manĝi?
Kial frat-pendigon volas li aranĝi?
Kiam estis mi al mia frat' domaĝe,
Ke Georgo montru dentojn ĉi-sovaĝe?

13.

Ĉi konduto lia estas ja - sen dubo -
Multe pli malbona, ol kondu't de l' lupo.
Nur la neston ŝirmis tiu besto kampa,
Ne ĝenite estus ĝi ne atakanta.

Murdi ĝin instigas sole nur malsato,
Tuj ĝi restos pace sen malsata stato.
Nome ĝi el grego kaptas por ĝi bruton,
Kontraŭ siaj fratoj ne aplikas trudon.

14.

Frat' Georgo, kion volas vi atingi?
Kial volas mian vivon vi estingi?
Ĉu nur frata sango solvus zorgon vian?
Ĉu ekhavi volas vi bienon mian?

Se eĉ lupoparon mi per mano ĉifas,
Kial ne lin, kiu pri mi sangsoifas?
Aŭ la homa vivo multe pli rezistas?...
Ĉu nemortigebla ĉi Georgo estas?

15.

Haltu Toldi, haltu, murd-intenco haltu,
Kontraŭ via frat' ne sangsoife fartu!
Sciu: Frata sang' kaj lia fin-stertoro
Krius venĝpostule al la Di-sinjoro!

Se estingus frata sang' la venĝsoifon,
Certe por vi murdus vi eternan vivon!
Vivas Dio, vidas ĉion el ĉielo,
Fidu al li punan venĝon de l' afero.

16.

Nun instinkto sia al li ion diris...
Tuj ekstaris li kaj al la lupoj iris,
Prenas ambaŭ li kaj sur la ŝultron metas.
Nun li sur danĝeran vojon iri pretas.

Tra l' kanej' li iras haste kaj impete,
Larĝan koridoron tretas perpiede.
Sur la dorso pendas lupoj - ĝis kalkano;
Al patrina domo iras jam infano.

Sesa kanto

*,Panjo de Georgo - ŝi vidvino estas -
Filon Nikolaon bedaŭranta estas.'*

Ilosvai

1.

Bele falas al la preĝejtur' lunlumo,
Vilaĝgrande blankas mur' de l' patra domo.
Frukta ĝardenego ĉe la transa flanko,
Sur la step' arbaro sajnus ĝi - pro granda.

Ŝia dormoĉambro estas apud pordo,
Kiu malfermiĝas ĝuste al la korto.
Rosmaren' dekoras fenestreton flore,
Tie kaŝrigardas ŝia filo - sole.

2.

Nikolao rosan herbokovron tretis,
Kie li la lupojn sur la teron metis,
Piedpinte, - kvazaŭ estus li ŝtenta, -
Iras al ŝlosita pordo surveranda.

Longe aŭskultadas ĉie li, sed vane,
Ĉar nur lignovermo rongas tre ĉikane.
Ĉu li frapu? Ĉu ne?... Lia man' hezitas...
Eĉ la kuraĝulo time nun meditas...

3.

Kial nun timemo povis al li fali?
Li kuraĝus ja eĉ kontraŭ drak' batali!
- Pro gardem' ne frapas Nikola' la pordon,
Ŝin ne timvekigi... tio faras zorgon.

Povus esti, ke ŝin trafus tim' sovaga,
Ŝi malfermi pordon estus malkuraĝa.
Se la patrineto ekkriadus time,
Ŝanĝi vortojn kun ŝi malsukcesus fine.

4.

Li do siajn lupojn sur la ŝultron tiras
Kaj al transa flanko de la domo iras.
Ene kaj ekstere dormas homoj, bestoj,
Eĉ la hundoj dormas en la pajlaj nestoj.

Malfermitas pord', jen lito de Georgo,
Lun' arĝentan tolon kovras al la korpo.
Vice - antaŭ domo - sub la tegmentrando
Kiel ursoj vintre, dormas lia bando.

5.

Dormas ĉiu, do li ne hezitas multe,
Siajn lupojn metas sojlen li deŝultre,
Lancojn servistgrego ĉe la muro tenas,
Ilin Nikolao vice manen prenas.

Vestojn de l' servistoj najlas li altere,
Ili ne leviĝu - ĉe neces' - libere.
Dormas jen Georgo, apud li la sabro...
Se lin ne forportis, portos tuj diablo.

6.

Rigardadas lin la juna Toldi-filo,
Kiel iras en lin ronke ĉiu spiro?
Sola mana premo pelus for animon,
Trovus tuj ronkad' por ĉiam sian finon.

Nikola pensadas: "Vin mi murdi povus,
Estus tre merite, se ĉi man' sin movus,
Sed, ĉe lasta fojo nun mi ne domaĝos...
Eĉ ĉeeston tamen por vi mi mesaĝos,

7.

Lupa par' anoncos por vi ĉi viziton."
Ilin li duflanke metas sur la liton,
Dume diras flustre: "Baj-baj, dormu bele,
Apud via frato dormu vi fiere..."

Nun li al la panjo iras tra la pordo.
Ĉe la tablo sidas triste ŝi sen vorto.
Pugnojn sur tabulon de la tablo metis,
Kapon sur la pugnoj, tiel ŝi kvietis.

8.

Vane kaŝrigardis ŝin la sonĝo dolĉa,
Ŝia trist' rezistis al la forto sorĉa...
Sed ĝi - ankaŭ trompe - nepre venki penis,
Ĉar mantelon de la frosto prunteprenis...

Tiel ĝi enŝovis ruze sin ĉenuke,
Vadis ĝis kalkan' kaj reen, dorson pluge,
Korpon sensentigis, faris ŝin ebria,
Fine ĝi sukcesis, venis dormo ŝia.

9.

Ŝia dormo daŭris tamen ne tro multe,
Eĉ brueto pelis for ĝin senindulge.
Ŝi tuj ekvekiĝis pro l' unua sono,
Sed jam kuraĝigas ŝin la juna homo:

“Kara panj' ne kaptu vin timemo granda,
Al la dom' ne estos mi danĝer-faranta,
- Kvankam nokte, - kvazaŭ mi fantome venus,
Scias vi, min tage oni murdi emus.”

10.

Lia voĉo por ŝi portis tuj trankvilon,
Premis kaj brakumis, kisis ŝi la filon;
Sur vizaĝ' sen kisoj loko ne restanta
Tiom, kiom sola groŝo estas granda.

“Ho, rekoni vin en nokta ĉi apero!...
Pro vi preskaŭ murdis min la senespero.
Sed - je Di' - nun kial mi ne estas muta?
Jen sinjor' Georgo en la hal' apuda!...”

11.

Tiom diris ŝi kaj haltis ŝia vorto,
Ne nur pro danĝer', ŝin lasis for la forto.
Ŝi brakumis lin kun koro emocia,
Longan, mutan kison donis buŝo ŝia.

Sentas Nikola', ke tremas ŝi, do bele
Tenas ŝin, ne falu lia panj' altere,
Kvankam ankaŭ li mem tre emociiĝis,
Eĉ li devis peni, ĝis rekonsciiĝis.

12.

Resti ĉiel forta! - jen li sin instigis,
Sed la nazolobon ĉu pinglaro pikis?
Kvazaŭ antaŭ nazo oni fajlus krenon,
Kies tord' superas ĉiun lian penon.

Fluis jam la larmoj, fluis jam sen limo,
Al vizaĝo de la kara naskpatrino.
Kiel akvoj, kiuj el du montoj fontis,
Kune fluas plu, se ili sin renkontis.

13.

Revenegis sian forton li ensine,
Larmojn al la blankaj haroj viŝis fine;
Repreninte sian forton li ekstaris,
Al la ploreĝemo iel finon faris.

Nun al kara panjo diris li parolon:
“Iom vi ĉesigu ĉi-kiseman volon,
Ĉiun mian tempon ŝargas tasko granda,
Nun adiaŭ-diri estas mi volanta.

14.

Ŝajnas senespere, ke mi hejme restu,
- Al Georg' la Dio same kruda estu, -
Nun malbone estus plu inciti faton...
Mi foriros, ĉar ne volas murdi fraton.

Diras mi: La triston lasu vi, patrino,
Liberigu vian koron de la timo,
Mi foriros, tamen ĉiel mi revenos,
Kredas mi la Dion, min li certe benos.

15.

Grandan forton havas mi en ambaŭ brakoj,
Ĝin mi ne perdigos per levad' de sakoj,
Ĉar mi estas filo de heroo fama,
Estus granda honto ne fariĝi sama.

Iros mi al Buda, estos kavaliro,
Al la reĝ' prezentos ion dum turniro,
Kio por la reĝa moŝto estos rava
Kaj Georgon trafos enviego flava.

16.

Tial - kara panjo - bele vin mi petas,
Bone estos, se vi plu al plor' ne cedas.
Eĉ mortint' eterne ne mortinta restas,
Kial lin priplori, kiu viva estas?"

Li parolus eĉ plu al patrino kare
Sed la hundoj bojis, li ekaŭdis klare.
El la hundbojego li konstatis saĝe:
Estis hejmenporti lupojn - tre domaĝe.

17.

Nome kolerigis li la hundajn trupojn,
Ĉar li kune portis hejmen siajn lupojn.
Devis li rapidi pro la hundbojego,
Antaŭ, ol vekiĝi povus servistgrego.

"Mi ne povas resti nun, Patrin' komprenu,
Dev' foriri.. vin la bona Dio benu!
En la mond' vin trafu ĉiam beno dia,
Kor' deziras, ankaŭ en la mond' alia."

18.

"Benu, benu..." Tiom ŝi diranta estis.
Kiu kiun benu, en la pensoj restis.
Scias ŝi, ke vivas en ĉiel' doktoro,
Aŭdas li dezirojn, plendojn de la koro.

Kiam de l' patrino sin la filo ŝiras,
Mankas lango, kiu ŝian triston diras.
Al patrin-anim' la filon ligas ligo,
Sentas ŝi: Ŝiriĝas tio ĝis radiko.

19.

Kreskis tre la bruoj de l' bojantaj gorĝoj,
Venis kun blekaĉo ili ĝis la pordoj.
Tiom - por Georgon vekis - jam sufiĉas,
Ke la servistar' kun bru' surpiediĝas.

"Kiu estis? Kiu faris ĉi skandalon?"
Li lamentis, ĉar li trovis lupoparon.
"Certe Nikolao, tian faras nur li!
Persekutu, kaptu ĉi aĉulon tuj vi!"

20.

Ĉu vespeg' kolera iĝis ĉiu homo?

Tiel agas ĉiu en la tuta domo.

Ĉiu serĉas, stumblas unu al alia,

Perpiede, rajde, kiel trup' mania.

Kien, kial kuri? - Scias nur ĉielo...

Same kuras nur la frenezul' sen celo.

“Estu fine ordo!” - jen Georg' postulas.

Li ekiras kaj la tuta greg' kunkuras.

21.

Ĉu patrino aŭdas tiun venĝ-invadon?

Sonon de ĉaskornoj, kriojn, hundbojadon?

Ĉu ŝi aŭdas: “kaptu!” - jen Georg' ordonas,

Ĉu ŝi scias: “kaptu!” - kontraŭ kiu sonas?

Ŝi nenion aŭdas...Dum malhel' vualis

Lin, ŝi pro senforto preskaŭ teren falis.

Falis ŝi surliten - kapo sur kuseno -

Dio scias, kiom daŭris ŝia sveno.

Sepa kanto

,Dion tre kortuŝis ŝia lamentado,

Jen Li: Mi haltigos venĝon de la frato.'

Ilosvai

1.

Kiu jam neniun havas sur la tero,

Li ne timu, venos helpo el ĉielo...

Kiel Nikolaon nun la Di' protektis?

Grandan nubon antaŭ lunon li direktis.

Nigris jam la nokto, ĝi al peĉ' similis,

Terurege tondris, bruis, fulmoj brilis;

Forta fulm' al unu homo sendis morton

Rapidegan, li ne diris eĉ vevorton.

2.

Ĉi afer' ne ŝajnis ŝerco por Georgo,

Pro la fajraj fulmoj kreskis lia zorgo;

Do la disajn hundojn korne li revokis,

Kio ankaŭ liajn homojn al li logis.

Mateniĝis jam, dum kun malseka trupo
Hejmenvenis li ĝis enireja ŝtupo,
Sed kolero brulis en li pro l' afero:
Lia kordeziro ne estiĝis vero.

3.

Tiunokte fuĝis Nikola' sen dormo,
Vidalvide kontraŭ pluvo, fulmoj, ŝtormo.
Nur aŭror' forpelis tiujn per sun-ago.
Li sur stepo trovis sin ĉe l' hela tago.

Ĉu kun li vagadis tie io plua?
Nur la brila sun' sur firmamento blua;
Sed rapidis ĝi, lin lasis for - por ega
Kaj senamikeca, nigra nokt' malseka.

4.

Jam trifoje same... Je la kvara tago
Grandaj montoj naĝis sur miraĝa lago.
Lia gaprigard' ne surmiraĝe restis:
Nekonataj de li ĝis nun montoj estis.

Li rapidis, kvankam estis jam tre laca.
Fine ĉe vesper' la fortikaĵ' amasa
De la reĝ' aperis por la rigardanto.
(Nikolao estis jam sur fama¹-kampo.)

5.

Tiu fama kampo apud Peŝto kuŝas.
Lin la vesperiĝo ĝuste tie tuŝas.
Ĉe tombej' okazis renkontiĝ' ilia;
Nigris nova tombo antaŭ knabo nia.

Kies tombo nigras, ter' sur kiun pezas?
Tio Nikolaon eĉ ne interesas...
Sed la longa, nigra vest'... Je Di'!... Rebuso:
Ĉu patrino lia kaŭras ĉe la kruco?

¹ *Kampo Rákos estas tereno de famaj historiaj eventaĵoj*

6.

Ne la panjo kaŭris tie, nur simila.
Ŝtonon malmoligus ploro maltrankvila.
Eĉ pli molas, ol la ŝtono lia koro,
Do li kompatema iĝis pro l' doloro.

Pro kompat' li iris al la trista ino,
Ŝin demandis: “Kiun perdis via sino?”
Ŝi - vidvino certe - kun vizaĝo pala
Fine ekparolis inter plor' amara:

7.

“Kara, ne demandu, perdis mi du virojn...
Ĵus mi entombigis ambaŭ bravajn filojn.
Ĉeŝo murdis ilin sur Danub-insulo,
Ho, ne liberiĝu de l' infer' ĉi ulo!”

Haltis vort', eĉ tiom ŝi nur plore diris,
Balbutante, ĉar ŝin dolorego ŝiris.
Ŝi surgenuiĝis ĉe l' monteto tomba
Kaj plorego sonis kun ĝemado sombra.

8.

Tio daŭris longe. Nikola' atentis
Kaj la finon de la ploro li atendis.
Foje - eble ŝajne - cedis jam doloro,
Ĉar mallaŭta iĝis iom ŝia ploro.

Toldi ekparolis: “Mi tre scivolemas,
Sed aferon tutan klare ne komprenas:
Kiu kiujn murdis, kial? Vi parolu,
Ĉu ne restis, kiu ilin venĝi volu?”

9.

Ŝi - forgesiĝinta pri la kordoloro -
Diris inter larmoj plendojn de la koro.
(Estis ŝi maldika, fartis lace, pale,
Nigra okulparo sidis transvuale.)

“Ĉu pro sang' postulas sangon via diro?
Ho, por venĝi sangon jam ne restis viro...
Mia koro iĝis stoplejego seka,
Kiun senspikigis ĵus falĉilo ega.”

10.

Ŝin li ekkonsolis: “Larmoj, ve, ne savaj,
Ve, ne reviviĝos viaj filoj bravaj...
Trankviliĝu kara, vetas mi je Dio!:
Morgaŭ venĝos mi mem!” - diris kun pasio.

“Mi afable petas, faru nun oferon,
Diru tre detale tutan ĉi aferon!
Ankaŭ mi vidvinan patrineton havas,
Do ne miru, se min venĝa volo trafas.

11.

Do la oldulino streĉis sian forton,
Plendis al la juna viro sian sorton:
“Sur la turnirejo de l' Danub'-insulo
Dueladas iu ĉeŝa fortunulo.

Fieradas li kaj malestime krias,
Li pri nia gento moke ironias,
Frontis lin por viv' aŭ morto bravularo,
El vidvinaj, orfaj larmoj iĝis maro.

12.

Al turnir' hieraŭ miaj filoj iris...
- Pri la brava paro duonlando miris, -
Kuŝas ili ambaŭ kune ĉi sub tero,
Post bonegaj filoj restis nur sufero.

Tuta land' jam timas, eĉ la reĝo hontos,
Se jam morgaŭ kontraŭ li neniuj frontos...
Ĉar pri nia gento morgaŭ frumatene
Jam denove sonos liaj mokoĝene.”

13.

Toldi kavaliran taskon do ricevis.
Al la oldulin' plu diri li ne devis.
Post adiaŭ li en urbon Peŝt' ekiris,
Kie grandajn agojn fari li deziris.

Iris sur la stratoj kun impet' li haste,
Kvazaŭ ilin bone konus larĝe-vaste.
Kvankam nur vagadis tiu povra homo,
Sen kvartir', sen pano kaj kun poŝ' sen mono.

Oka kanto

, la reĝo
Nikolaon en la korto vidi ŝatus'
Ilosvai

1.

Faris sian planon jam Georgo saĝe.
Diras mi: Li agis ruze kaj sovaĝe.
Daŭris jam tre longe lia planfarado:
Kiel ekposedi parton de la frato?!

Li direktis tuj al Buda sian iron
Por starigi kontraŭ Nikola' kaptilon.
Elseliĝis li kaj al la reĝo iris
Kaj pri l' juna frato ĉi sciigon diris:

2.

“Mia reĝa Moŝto! Jen amara tasko,
Ve, mi vin sciigi devas sen prokrasto,
Task' amara, ĉar la sang' - ne akvo estas,
Mia frato ĉiel mia frato restas.

Ŝajnigante larmojn li - por plor-stimulo -
Prem-puŝadis forte tukon al okulo.
Ruĝis jam palpebroj pro l' frotado granda,
Sed la reĝo estis larmojn ne vidanta.

3.

Nun Georgon tiaj reĝaj vortoj trafas:
“Ĝis nun ne menciis vi, ke fraton havas!
Kial en la korto lin vi prisilentis?
Antaŭ min ne gvidis lin kaj ne prezentis?”

“Ho Majesto reĝa” sonis ĉi respondo:
“Ĉar por mi funebro estas li kaj honto...
Ve!” - kaj sekvis tiun veon ĝemo granda, -
“Reĝfavoron estas li ne meritanta.

4.

Nikola' dekjara estis, kiam morto
Rabis for la patron kaj li restis orfo.
Mi - anstataŭ patro - lin eduki volis,
Iĝu li bravulo, pene mi fervoris.

Sed li drinkis, stulta kaj nenifarema
Restis, kvazaŭ estus li kampul-devena.
Restis hejme, kvankam forton ja li havas,
Sed la lukto, peno lin neniel ravas.”

5.

Jen respond' de l' bona reĝo: “Ne tro plaĉas
Via sinkonduto, ĉar vi lin damaĝas...
Ĝus vi diris: Estas lia forto granda,
Kial li batalon estus malŝatanta?

Kio estis, estis.. venis nun okazo,
Tuj venigu lin al mia reĝpalaco
En lernejon mian. Se li ne lernemos,
Kiel senrangulo tamen li konvenos.”

6.

“Dankon diras mi pro via reĝfavoro,
Sed maldigna estas jam li por parolo.
Ve, perdiĝis mia juna frat' esence:
Li nobelan homon murdis - kaj intence.

Ve, ke mia buŝ' per jenaj vortoj plendis...
Li soldaton mian en la morton sendis...”
Falas nun Georg' al ŝton' sanktuloforma.
Lin la reĝ' rigardas kun vizaĝo morna.

7.

Kial ekmorniĝis tre la reĝvizaĝo?
Tion nun demandus kiu - kun kuraĝo?
Ĝusa eksilent' ĉu ŝanĝis reĝhumoron,
Ĉar la Majestulo diris ĉi parolon:

“Por indulg' troviĝas tamen maniero,
Venu li al Buda urĝe - por duelo
Kontraŭ l' ĉeŝo, eble venki li sukcesos
Kaj pereo jam de miaj homoj ĉesos.

8.

Lasu vian fraton veni al turniro!
Punu lin, se povos ĉeŝa kavaliro,
Sed se Nikolao venkos, - homo brava
Estas li, - merita por indulgo sava.”

Malfavore sonis reĝa vort' ĉi-foje,
Do Georg' 'bonkora' ĝemis jen malĝoje:
“Ĉi favor' malfruis, ĉar al vasta mondo
Fuĝis mia frat', ve, kiel vagabondo.

9.

Ĉu arbaro estas lia hejm', aŭ bosko?...
Adiaŭis li nur de l' pordega fosto.
Li kaŝiĝis tute, sin li mem ekzilis,
Dio scias, kien mia frato iris?...”

Kaj Georg' lamentis - plene de insido.
- Por bieno frata pelis lin insido. -
Montris nun kaŝitajn ungojn, veran volon,
Kiam ĉi-direkten turnis li parolon:

10.

“Laŭ ĉi-monda leĝo jam la frat' perdiĝis
Kaj bieno lia por mi herediĝis;
Jam mi rajte povus preni lian parton,
Sed toleri eĉ ne ŝatus mi rigardon

De la malamikoj, kiuj laŭte dirus:
"Jen, Georg' la parton de la frat' dezirus!..."
Pelis fraton li al sorto vagabonda,
Por ke lian parton estu akironta.

11.

Gardu Dio min, ke prenu mi la lian!..
Ĝenan kalumnion aŭdu mi envian!
Krome kiu savos min, ke ne atakos
Min li, mian kapon - pro venĝem' - ne hakos?

Tion por eviti jen intencoj miaj:
Mi la lian metas al piedoj viaj.
Via Moŝt' la dignan homon certe trovos
Kaj per reĝ-donaco lin honori povos.

12.

Flatis plu Georgo kaj kliniĝis forte...
Sed la reĝ' divenis nediritan vorte,
Ke Georgo Toldi ion ne emfazis,
Ke por kio ĉiu lia ag' okazis?

Nepre reĝan ĉarton volis li ekhavi,
Ĉe diskut-afero per ĝi volis pravi:
"Jen donac-letero!" - li fiere dirus,
Se post temp' indulgon Nikola' akirus.

13.

Froste alridetas lin la reĝo saĝa...
Venis post moment' al li ideo plaĉa:
"Bone! Frata parto estas akceptita
Kaj por havi ĝin - vi estas plej merita,
Nur kondiĉon solan devas mi akcenti:
Se vi morgaŭ tiun ĉeŝon povos venki!
Fiksu lian kapon al ĉi tiu muro,
Mi stampitan ĉarton donos kun plezuro!"

14.

Ruĝis jam Georgo, pli, ol kankr' en supo,
Kovris sunan brilon por li griza nuboj,
Ŝtonsanktula vico antaŭ li ekdancis,
Kontraŭ sven' luktante korpon li balancis.
Frosto sur la dorso tien-reen kuris,
Sur la korpo ŝvito kun la frost' konkuris;
Iĝis li lacega kaj ne restis sango
Por satigi kulon en la pala vango.

15.

Fine ekparolis li per lasta forto:
- (Triste li respondis al la reĝa vorto) -
"Mi al vi donacis ĉion kun honoro,
Mi abdikis, restu pura mia koro..."
Post adiaŭ al si vokis li husarojn,
Rajdis hejmen por ke ŝiri siajn harojn,
Bati pugne frunton... Ĉiuj - el anguloj -
Lin rigardis: Kiam ligi lin per ŝnuroj?

Naŭa kanto

*„Kuras taŭr', ŝnuregoj disrompitaj estas,
Hepatpec' al Tholdi nun ĵetita estas.”*

Ilosvai

1.

Luno faras jam la Peŝtajn stratojn lumaj,
Blankas domaj vicoj, nigras tuboj fumaj.
Ŝindaj dom-tegmentoj nekutime altaj
Pendas, kvazaŭ murojn ĝis la ter' tegantaj.

Kredus ni, ke oni loĝas subtegmentojn,
Tial vidas oni tegment-regimentojn.
Urbomeze oni domojn etaĝigas,
Ni sur ili plurajn tegmentrandojn vidas.

2.

Pro l' vagado multa iĝis Toldi laca,
Do eksidis li al benko ĉepalaca.
Venis gesinjoroj - tuta homa fluo -
Ilin rigardadi estis jam enuo.

Pro malĝojo granda klinis li la kapon,
- (Poŝ' malplena faris trista nian knabon), -
Fruktojn, fungojn, ovojn manĝis li kelkfoje,
Kion dum kvar tagoj trovis li survoje.

3.

Bru', krieg' subitaj scivolemon streĉas:
Ĉu brulad', inund', aŭ malamik' sieĝas?
Nek inund', bruado, nek la malamiko,
Sed alio estas kaŭzo de l' paniko:

El buĉejo kuris virbovego muĝa,
Ĉar la hakilega bato estis fuŝa.
Flaras ĝi la sangon bleke kaj kolere,
Kiu fluas sur la bruston elorele.

4.

Venis buĉistaro kun diversaj aĵoj:
Stangoj, hakilegoj kaj ŝnuregaj maŝoj.
Kiam sonis al la hundoj laŭtaj vokoj,
Homoj estis jam en sendanĝeraj lokoj.

Ĉi buĉej' posedis fortajn sep sanghundojn,
Kuris ili, mordis al la taŭro vundojn,
Tiras voston, bruston kaj orelojn kaptas,
Ĉiun fortostreĉon por la cel' adaptas.

5.

Kiam unu hundo mordis kun kruelo
Doloregan vundon de l' virbovorelo,
Blekis kaj skuegis sin la besto.. Kraŝoj
Egaj sekvis tuj por ĉi 'orel-pendaĵoj'.

Flugis jam la hundoj. Rigardantoj gapas:
Hundokorpaj faloj domajn murojn frapas.
Se en hunda buŝo restis peco sanga,
Kun koler' la hundo estis ĝin mordanta.

6.

Sonas hund-instigaj vortoj: “Kaptu, kaptu!”
Turnas sin la bovo, ke la hundojn traktu:
Kiu hund' kuraĝas tuŝi ĝin, tuj jelpas,
Ĉar ĝin longa korno foren flugi helpas.

Aŭ ĝin ĵetas korno al apuda korto,
Aŭ senviscerigas ĝin la bata forto...
Kiu farendaĵ' do por buĉistoj restis?
Ili mortajn hundojn instigantaj estis.

7.

Kaj la taŭr' sovaĝa, kiel ŝtorm', aŭ fato,
Ne rigardas, kiel longas tiu strato,
Kiun vidas, tiun pelas ĝi - muĝante,
Kuras ĉiu de la certa mort' fuĝante.
Kri' virina jam pri malesper' atestas,
Kaptu, al aliaj ĉiu vir' sugestas,
Sed por vere bridu mankas kuraĝulo...
Ĉiu kaŝus sin eĉ en la musa truon.

8.

Nikolao sin per fuĝo ne defendis,
Li la taŭron sur la stratomez' atendis.
“He, vi bubo! Kial vi freneze agas?
Vidu, kolerega taŭro vin atakas!”

Laŭtaj vortoj lian kapon preteriris,
Vidis li kaj aŭdis, kion oni diris.
Nur kriadu - pensis Nikolao en si,
Ĉar atent' necesis por la beston bremsi.

9.

Ĝi ekvidis, ke li staras sur la strato,
Sonis bleko, ŝutis polvon huf-batado,
Tiel plugis teron ĝia korn' per forto,
Kvazaŭ grenventaĵon ŝutus ligna forko.

Nun la besto kapon klinas kaj impetas,
Frontas kontraŭ Toldi, jam ĝi piki pretas.
“Jen por li la fino!” - tiaj ve-kriadoj
Sonas el fenestroj de la Peŝtaj stratoj.

10.

Fin' apenaŭ! Al la ter' bategas boto,
Ekkriegas li laŭ tondra son-eksplodo,
Ĉi lertaj' la beston konsternigis forte,
Dum li ambaŭ ĝiajn kornojn kaptas torde.

Al buĉej' la taŭron li je kornoj tiras:
“Nu, buĉistoj, venu!” Toldi laŭte diras.
El kaŝejoj ili elrampadas time,
Stangojn kaj ŝnuregojn kune portis fine.

11.

Al stangeĝ' la beston ili forte ligis,
Fortajn maŝojn al la kap', pied' aplikis.
Spektantar' - disiris. Estis eniranta
Eĉ la buĉistar' al ripozej' malgranda.

Al la kap' de Toldi venis nun ideo:
“Mi tranoktos nun en tiu ĉi buĉejo...
Por kuseno trabo estos oportuna,
Por kovril' konvenos flava helo luna.”

12.

“Kion vi imagas?” - sonas vort' kun moko:
“Estas ĉi buĉejo ne gastiga loko!”
Oni lin priĵetis per hepato granda -
“Kaj nun estu al la panja trist' iranta!”

“Savis mi cent vivojn kaj li min priĵetas
Per almoza pec'...” la knab' en si ripetas.
Lasis li surtere ĝin kaj hundo venis
Malsatega, kiu dente ĝin fortrenis.

13

Ire ofte aŭdis li: “Jen, tiu kaptis
Ambaŭ longajn kornojn, brave li baraktis.”
Fine hejmeniris de sur strat' la homoj,
Kelkaj nur rigardis el pordegaj fonoj.

Sur fenestroj oni fermis jam tabulojn,
Sur la domprdegoj fermis eĉ serurojn.
Sidis sur la stratoj nur silent' - malhome... -
Pensis Toldi: “Kiam estos jam mi dome?”

14

Pensoj kirliĝadas en la fil-animo,
Antaŭ li svingiĝas bildo de l' patrino...
Kiam ĉe la lasta foj' li hejmeniris,
Kiel ŝi lin kisis kaj adiaŭ-diris...

Ankaŭ tiam estis nokto mut-silenta,
Ankaŭ tiam ŝutis lumon lun' arĝenta,
Samfermita iĝis al li propra domo...
Ankaŭ nun ne donas al li lokon homo.

15

Bildo de l' patrino al li malaperis
Kaj jam pri l' vidvino liaj pensoj ŝvelis.
Kiel ploris ŝi kaj knedis siajn manojn,
Ĉar la ĉeŝo murdis ŝiajn du infanojn.

La promes' en kapon venas, ke li kontraŭ
Tiu ĉeŝ' turnire devos lukti - morgaŭ...
Sen kiras' armil' kaj ŝild' mi kiel frontos?
Certe tiu ĉeŝ' al mia voĉ' respondos:

16.

“Kion kontraŭ mi vi volas?” Kun grimaco
Moke li demandos: - “Kie via madzo?”
Ĉu min oni lasos iri al turniro?“
Ĉifonulo flanken!” - sonos moka diro.
Triste sur la Peŝtaj stratoj iras Toldi,
Ĉar la zorgoj volas lian koron tordi.
Ofte haltas li - la teron fiks-rigarde,
Kvazaŭ ion trovi volus li - hazarde.

17.

Nun subite iĝis vigla lia vango.
Kuri lin instigis bolantega sango.
En tombejon kuris, kiel li nur povis,
Kie li vidvinon ĉe la tombo trovis.
Kuris li, ĉar eble ĉi supozo pravas,
Ŝi armilojn certe de l' du filoj havas.
“Pruntos ŝi kaj povos mi sukces-rikolti...”
Sed, ho ve, forturnis eĉ esper' de Toldi.

18.

Serĉas ĉie ŝin li en la muta korto,
Sed vivan' ne estas tie, nur la morto.
Kie estas nun ŝi?... En la mutaj domoj
De la urbo loĝas kiom mil da homoj?
Sentas li, ke vanas ĉiu vol' sopira
Kaj promeso pri la tasko kavalira...
Estis lia ĵuro nur facila ludo...
Petolema sorto! Kial ĉi konduto?...

19.

Ĉar vivantaj homoj pelis lin el stalo,
Kuŝas li en friska kort' de mortintaro,
Tre malsekas ĝi pro rosaj diamantoj.
Nokto larmis ilin, ne la heredantoj...

Kuŝas li, rigardas al la laktovojo,
Pri la kaŝirad' li pensas kun malĝojo.
Ŝajnas, kvazaŭ estus birdo forflugema
Eĉ esper' velkinta en la koro trema.

Deka kanto

*„Petis patrineto de Georgo Tholdi:
Pro neces de l' filo tuj servisto por li
Panon el sekalo portu...” - Hosvai*

1.

Se diskreditiĝis eĉ esper' ludema
Kaj la vigla, povra koro iĝis splena,
Sendas tamen tiu sonĝon multpromesan,
Ke mildigu ĝi la sorton malkaresan.

Sonĝis Toldi pri la kontraŭĉeŝa venko,
Pri indulgo reĝa... - Jen la ĉef-evento:
Tiom ne validis gemoj de l' armilo,
Kiom ĝojaj larmoj de l' patrin' pro filo.

2.

Pelis for la sonĝon akra huf-batado.
Li rigardis ĉe la hela lun' al strato,
Kiu ĝuste apud ĉi tombejo gvidis.
Sur la strat' rajdantan homon li ekvidis.

Kiun? - Toldi mem ne kredis ĉekomence,
Kiam li konstatis: Tie rajdas Bence!
“He, vi kien iras, kara Bence olda?
Di', ĉu estas mia fat' mizerikorda?”

3.

Jam la servutulo brava vane dirus
Falsan nomon, ruze vane li babilus.
Toldi ŝiras lin de sur la sel' ĉevala,
Kisas for la polvon de l' vizaĝo pala.

Bence estis vere kompatinda homo,
Ĉar li kredis: "Venis el tombej' fantomo".
Por klarigi ĉion Toldi longe penis,
Ĝis la okazaĵojn Bence ekkomprenis.

4.

Fine li komprenis ĉion kun sukceso,
Kion ĝis la mort' ne viŝos for forgeso,
Restos en memor' la ĉetombeja vojo
Kaj la ektimiĝo pro la granda ĝojo.

Bence - nekredeme - ĉiam plu cerbumis,
Tutan korpon li de Toldi trafingrumis.
Larmoj ekinundis, ekfluegis fine,
Kiel falas pluvo el ĉiel' senlime.

5.

Toldi ekrakontis pri l' okazintaĵoj,
Volis li paroli nun pri ĉiuj paŝoj,
Tamen - ĉu mirinde? - Liaj vortoj strangis:
Ĉiu tria vorto pri l' patrin' demandis.
"Kiel fartas ŝi? Ĉu trafis ŝin malsano?
Ĉu malĝojis ŝi pro perdo de l' infano?
Ĉu eĉ nun diboĉas hejme frat' alia?
Kiel lin toleras patrineto mia?"

6.

Al la juna mastro do rakontis Bence:
"Via panjo fartis bone dekomence,
Ĉar la sekvan tagon jam Georg' foriris,
Malĝojego pro li ŝin neniel ŝiris.

Sed vin, Nikola' ŝi ĉiel vidi volas,
Ien ajn vi iris, - tiel ŝi parolas -
Serĉos vin ŝi certe, - jen de ŝi mesaĝo -
Eĉ, se daŭros mejlojn cent la forvojaĝo.

7.

Ankaŭ min ŝi sendis for - kun jena tasko:
"Karan Nikolaon serĉu vi kun hasto,
En negoc' prizorgu, flegu lin fidele
Kaj lin servu bone, iru tiucele.

Kien ajn li iros, via akompano
Sekvu lin, vi restu ĉiam ĉe la mano.”
(Dirus Bence plu, sed jam mi devas fini...
Kiu povus tiom multe nun pririmi?)

8.

Ĉi tombejo estos nun la dormohalo.
Bence donas grajnoj al la rajdĉevalo;
Al la sel' ligitaj grajnoj, pan' troviĝas,
Kiom por la best' kaj homoj du sufiĉas.
Eĉ pansak' malgranda de la selo pendas;
Ĝis kubuto en ĝin Bence brakon sendas,
Post serĉado fine solvas sin sekreto:
“Jen panet', mi portis por vi ĝin, mastreto.

9.

Ĝin la kara panjo por vi knedis, bakis
Propramane kaj ŝi mem la sakon pakis,
Poste ĝin konfidis al mi - jen ordone:
Netranĉite donu ĝin al li, - persone!”
Donas Bence nun do - kun tranĉil' la panon,
Toldi ĝin tranĉegus, ne domaĝas manon,
Sed ne duoniĝas pro ĝi ĉi paneto:
La tranĉil' rompiĝas en du - pro l' impeto.

10.

Bence ja trafatas nun de miro ega:
“Ĉu pro l' vento iĝis tiu pano seka?”
Metis li la ferojn unu al alia...
“Ho, se kunfandiĝus vi...” jen penso lia.
Tamen Nikolaon malesper' ne trafis,
Se li jam enmane hejman panon havis.
Rompis senhezite ĝin li, nur per mano;
Falas io fera el la mez' de l' pano.

11.

Levas Bence ĝin kun granda miro vera:
“Ne ferpeco estas ĝi, sed ujo fera!”
Ĝin malfermi povas Bence sen ŝlosilo,
Streĉas li okulojn, gapas buŝ' - pro miro.

Vidas en ĝi multajn ormonerojn Bence.
Venas el la buŝo vortoj tiusence,
Ke li maljuniĝis, sed ĝis nun ne spertis
Tiom da ormono... - forte li asertis.

12.

Kiel tre ekĝojis Nikola' pro l' mono...
En la mond' nun jen la plej feliĉa homo!
Pro l' neatendita ĝoj' li kapriolis,
Poste pri la sekva tag' pensadi volis.

Kiel armilaron, veston li aĉetos,
Kiel kapon de la ĉeŝo polven ĵetos,
Kio, kiel estos?... kio kiomspeca
Logis lin sorĉeme, kiel song' karesa.

13.

Kiam ĝoji super ĉio jam sufiĉis,
Por kalkuli monon ili eksidiĝis.
Toldi elujigis unu post alia,
Kaptis ilin Bence al manplato sia.

Bence ekparolis dire al manplato:
“Ĉu vi ne jukemas pro la or-invado?”
“Ĉit! - Mi volas esti ĝuste kalkulanta!”
Cent la nombro iĝis kaj ne malpli granda.

14.

“Nun aŭskultu pia servutulo Bence!
Naŭdek naŭ jen, prenu, gardu providence,
Sed la centan trinkos ni, ĉar mi soifas...
Facilanimecon bonhumor' motivas.

Forte kontraŭdirus tiu hom' bonega,
Se la ladbotel' ne estus tute seka.
Ros' la eksteraĵon trafas, sed la eno...
Oni batus fajron per ĝi - sen problemo.

15.

Ne tro malproksime ili iri povis,
Kiam drinkejton nun konvenan trovis.
Konstruaĵ' malnova, aĉa, eĉ malpura...
Sur la step' troviĝas eble samobskura.

Put' baskula staras sur la korta loko.
Bence sian beston ligas al la trogo.
Nikola' eniras, batas al lintelo
Tre malalta sian frunton pro malhelo.

16.

“Drinkejestro, he, ĉu dormas vi, aŭ mortis?
Meĉon, kune vinon kial vi ne portis?”

“Mi ne dormas - ('kiun portis nun diablo') -
Ĉu glaset', aŭ pindo staru sur la tablo?”

“Nek glaset', nek pindo, eĉ ne gut' da vino,
Se ne estos kruĉo ĝi kun larĝa sino!”

“Hm!” - la mastro pensis pro la granda kvanto:

“Estas nun trovata vera vin-ŝatanto!”

17.

Bence el pansako prenas tre aroman
Manĝon, kio faras apetiton bonan.
Manĝas Nikolao, manĝas kun plezuro,
Homtriop' ne manĝus tiom - dum konkuro.

Jam la plena kruĉo sur la tablo staras.
Toldi, - ĉu por lukto?, - same sin preparas
Por duonon el la kruĉ' kvinpinda trinki.
Bence jen: “Mastreto! Al ebri' ne sinki!

18.

“Ĉu mi volas , aŭ ne iĝi nun ebria?

Tute ne koncernas vin afero mia!

Dum la ĝojo ŝargas saĝo la animon,

Pelu ni la saĝon for kaj trinku vinon!”

Donas li la kruĉon al la veterano,
Singardeme trinkas li - kun trema mano.

Kontraŭ ebriiĝ' li kiel manipulis?:

Ĉiujn glutojn kaŝe, zorge li kalkulis.

19.

Dum afer' ilia estis, - por plezuro -

Zimbalona sono ekis el angulo.

Muzikist' maljuna kuŝis ĉe la forno,

Bruo de la gastoj vekis lin el dormo.

Toldi kun la kruĉ' en mano tuj eksaltis,
Dancis li surmeze, nur por trinki haltis.
Preskaŭ ruiniĝis jam la domo trema...
Bence ripetadis: "Estu singardema!"

20.

"Kial singardemo ĝenu nun la sinon?"
Kaj ĝis lasta guto trinkis li la vinon.
"Al la vent' ŝutita estu nun angoro,
Se nin trafi povis fine bonhumoro!"

Mastro! Tuj kun plena kruĉ' denove venu,
Al la maljunul' kun pind' ke li ne tremu!"
En la drinkejestro obeemo nestis,
Li al Bence pindon prezentanta estis.

21.

"Ek! Festenu ni la triston el la sino,
Mastro, se vi dormos, mankos tuj la vino!
Fluu vino, trinku ankaŭ zimbazon!"

"Ho sinjor', prefere gin en min, por homo!"

"Trinku propran vinon, nun mi pagos, mastro!
Trinku do!" - "Domaĝos ĝi, sinjoro gasto..."

"Se ne trinkas vi la sukono de vinbero,
Trinku ĉi-restintan kvanton tuj la tero!"

22.

Vino fluis sur la planko konsekvence.
"Ej" nur tiom diris kap-skuinte Bence.
Dancis Nikola' ĉi senbridega knabo,
Trabon de l' plafono batis ofte kapo.

Pro la bonhumoro kun kriado granda
Multe li trinkanta estis kaj dancanta.
Sed la veterano singardemis vere:
Malpliĝis lia vino nur modere.

23.

Kiam eksilentis Bence, ne riproĉis
Toldi, ke en lia kapo pez' ekloĝis,
Sentis Bence: Stumble kuras for la forno,
Dume sinkis li sur benkon pro malforto.

Kiam ankaŭ nian knabon ĉio tedis,
Li eksidis, manojn sur la tablon metis;
Bluis sur la brakoj vejna ret' ŝvelanta
Kaj ekdormis tuj la juna vir' giganta.

Dek unua kanto

*„Portos tuj al unu el ni morton fato,
Por mortint' neniel mankos jam boato.”*

Ilosvai

1.

Vestis sin Aŭroro per velurmantelo,
Kies ruĝ' duonon kovras de l' ĉielo.
Ŝi ne fieriĝis en la vest' purpura:
Eĉ rigardis al la drinkejet' malpura.

Strabokule ŝi tra l' fenestraĉo gvas:
Muzikisto dormas ene, ŝi konstatas.
Ĉu aliaj?... En la korta mezo Bence
Frotas jam ĉevalon pura - paciencie.

2.

Rigardadas ŝi al Buda, Peŝt' - sen dubo
Propran bildon provas trovi en Danubo.
Ŝi anstataŭ sia bildo tion vidas,
Ke boato bruna en la mezo glitas.

Ne alia remas, ol la Toldi-filo,
Akvon li hirtigas haste per remilo.
Pro la fortaj frapoj brilaj gutoj falas,
Kvazaŭ falus gemoj, kiuj ruĝ-koralas.

3.

Dume li boate jam al Buda venis,
Tuj ĝin rapidege al la bordo ĉenis,
Saltis el boato li por haste iri,
Bezonatajn ilojn volus li akiri.

Armilaron por si, krome veston oran,
Por la rajdĉevalo selon multkoloran.
Hejme lia estis tiu best', intence,
Vole ĝin kunportis por la mastro Bence.

4.

Ricevitaj ĉio. Granda ŝild' blazona
Kaj dolman' senmanke, tute ŝnur-galona.
Estas li kirason, kaskon aĉetinta
Kaj eĉ perlan madzon, kiu jen: sep-pinta.

Havas jam ĵetlancojn li, lancegon krome,
(- De forĝist' plej fama preparitajn bone -),
Franĝan bridon, selon, kiu ore flavas...
Ne malŝpari vorton: Li jam ĉion havas.

5.

Reveninte Toldi sin belege vestas
Kaj per man' la madzon eksvinganta estas;
Ruĝakapa suno ĵuse vekiginta
Trovas tiun pecon rajte rigardinda.

Ne aspektas jam la rajdĉevalo misa,
Kiel ĝi alvenis, pro vojpolvo griza:
Nigre brilaj haroj kun skarab' rivalas,
Sunradi' sur ili ja surdorsen falas!¹

6.

Tion jam la besto sur si mem admiras,
Kiel franĝa brid' kaj ora selo brilas.
Toldi surseliĝas kaj ĉeval' ekdancas,
Sin rigardas ĝi kaj ĝoj-fiere prancas.

Hop, nun kvazaŭ vento sin liberiĝanta,
Portas li la mastron kun elano granda.
Ĉar ĵus Toldi al li ne adiaŭ diris,
Bence kun okuloj larmaj post li iris.

7.

Sur la transa flank', en Buda, ĉe la bordo
De Danubo staras tendoj de la korto.
Vicomeze pleje pompas reĝa tendo,
Blua silko estas ĝia mur'; - el centoj

¹ Ĝi surdorsen falas, kiel ne singardema infano
sur glacio

De aliaj oni ĝin rekonas bone;
Pro la pugnograndaj kvastoj ĝi impone
Distingiĝas, kvankam multaj moŝtoj grandaj
Lukse pompajn tendojn estas posedantaj.

8.

Vico de hamakoj karaj, oraj, belaj
Staras en la tendoj kun kusenoj ŝvelaj,
Kun tegaĵ' velura kaj brodaĵoj oraj...
(- Ĉu ekzistas en la mond' pli porsinjoraj'? -)

Meze de la mezo staras apogseĝo
Geme dekorita, ĝuste por la reĝo;
Skrapas tapiŝegon dikan el veluro
Ne la teron ĝi per ungoj el eburo.

9.

Ĉirkaŭ l' tenda aro trovas ni barilon.
Tiu, kaj soldatoj por kampul' eniron
Malpermesas. Hejmaj homoj kaj fremduloj
Manĝas transbarile tendojn per okuloj.

Fino de l' barilo estas ĝisrivera.
Antaŭ l' tendoj restis granda plac' libera,
Kiu ja sufiĉus eĉ por land-foiro,
Se libera estus por la brut' eniro.

10.

Sur la bordo flagras flag' ĉe l' akvorando
Kaj boaton ligas ĉen' al ĝia stango;
Same sur la Peŝta flanko flirtas flago
Kaj boat' luliĝas ĉe la stang' el fago.

Larĝa voj' la akvo, heĝ' el homoj kreskas
Ambaŭflanke, en la mez' insulo estas.
Daŭre jam sep tagojn murdas tie ludo,
Sangavidas ĝi ja eĉ pli ol hirudo.

11.

El kvartiro sia nun la ĉeŝ' aperas.
Sur ĉeval' sidante laŭte li fieras;
Kontraŭ hungararo sonas moko aĉa:
“Ĉu ne restis en la lando hom' kuraĝa?”

Sed subite, transe, sur la Peŝta flanko
Krias ovacio, ĝojas ĉies lango:
Rajdĉeval' galope al la flago iras,
Lukti nekonata kavalir' deziras.

12.

Kaska krad' vizaĝon kaŝas, ĝi el kupro.
Blanka plumo filtras sur la kaska supro.
Toldi - alveninte - sian plumon prenas,
Jam soldatoj reĝaj - laŭ regulo - venas,
Portas perboate transen oficiro
Tiun plumon al la ĉeŝa kavaliro.
Laŭ kutim' defion oni jen aranĝis,
Ĉar la ĉeŝ' la blankan per sangruĝa ŝanĝis.

13.

Al la reĝa korto tuj herold' rapidas,
Reĝo kaj la moŝtoj jam surloke sidas.
Ambaŭ kavaliroj sur boat' samtempe
Al la turnirejo remas diligente.

Nikolao, tuj ke plande teron tuŝis,
Per pied' boaton sian reen puŝis.
Ĉu glitilo kuras sur glaci'? - La forto
Frapas ĝian nazon al la Peŝta bordo.¹

¹ Laŭ buŝa tradicio. (Rim. de Arany)

14.

Pri l' boat' demandas nun la ĉeŝ' aroge:
“Ĉu ĝi ne necesos por vi?” - diras moke.

Toldi jen: “La kaŭzo estas ne alia:

Tre sufiĉos nur por unu hom' - la via!

Tuj funebran finon unu el ni havos,
Ĝi ne mankos al li, kiun morto trafos...”
Siajn manojn preĝe Toldi nun kunmetas,
Helpon de la Dio li humile petas.

15.

Toldi nun: “Bravulo, donu manon vian,
Vian famon mi ne ĝenis, nek vi mian -
Ĝis nun. - Se vi kaŭzon por koleri konus,
Antaŭ via morto kial ne pardonus? ”

Sed la gant' metala de la ĉeŝ' minacas,
Ke la fingrojn ĝi al Nikola' frakasas.
Bone, ke intencon Toldi tuj divenis
Kaj pro "l' amikeco" li repagi penis.

16.

Por la cel' fortegon sian li koncentris,
Kiun per premego al la ĉeŝ' prezentis:
Pro la premo ŝrumpis metallado ganta,
Ĉiu fingro estis sangon elŝvitanta.

Kiel en printempo, se la suno varmas
Kaj glaci-pendaĵoj de l' tegmentoj larmas,
Same larmis sangon ĉiu fingrofino.
Hu, la ĉeŝon kaptis pro ĉi forto - timo.

17.

Kaptas nun la ĉeŝon Toldi - nur per mano,
Kvazaŭ lin tir-puŝus forto de titano,
Lian tutan korpon osta krako regas...
Surgenuen falis jam la ĉeŝ' kaj petas:

“Estu indulgema kara filo mia,
Mia trezoraro tuta estos via!
Dekdufoje venkis, gajnis mi, jen ĉio
Kaj ĝismorte restos mi ĉe vi - paĝio.”

18.

Tre kortuŝe trafis lin la bela peto.
“Akceptita, sed ne por mi tiu predo,
Mi neniom el la gajnitar' bezonos,
Ĉion al patrinoj de l' murditoj donos.

Iru do - almoze - nun vi viva restu,
Tamen ĵuru, ĵuro forta, prava estu:
Eĉ se inundegos mar' en via lando,
Plu ne tuŝos nian teron via plando.

19.

Ĵuris laŭte pro la tim' la kavaliro!...
Alboate sekvis jam la kuna iro.
Nun la ĉeŝ' - inside - dum li vorte flatas, -
Glavon kaptas kaj al Toldi kaŝe batas.

En spegul' de akvo Toldi ĉion vidis,
Mov' subita kaj la ĉeŝon li jam bridis.
Ĵetas sin la ĉeŝ' al ter' - “Ho ve, indulgon!”
“Iru, petu Dion, li pardonu ŝuldon!”

20.

De la insidulo li la glavon prenis
Kaj indulg' eterna por la ĉeŝo venis...
Propra glavo tranĉis kapon de la korpo;
Ruĝas jam la glav' pro posedinta morto.
“Ĉeŝa kap' sur glava pinto!” Jenaj vortoj
Sonas ovacie jam sur ambaŭ bordoj.
Ĝojkriadas ĉiu, per standard' jubilas...
De l' montar' en Buda eŝa son' rekrias.

Dek dua kanto

*,Reĝ' al ĉefkortist': Lin vi kortan' elektu,
Kun monata mono de ĉevaloj dekdu.'*

Ilosvai

1.

Kiam Nikola' la ĉeŝon mane kaptis
Kaj kun li la ĉeŝo surgenuie traktis,
Lian reĝan moŝton trafis je la fojo
Bonhumor'. Eklarmis li pro l' granda ĝojo.

Al la kortaj moŝtoj li la sekvan diras:
“Tiu ul' - kredeble - laste nun turniras!
Trafis pugno pugnon, kiu lin influos,
Pri hungar' ne moki, tion li instruos!

2.

Kiu estas tiu kavaliro, Toldi,
Ĉu pri lia nomo povas vi heroldi?
Ne ekzistas en la land' heroo brava,
Kiun mi ne konas, se li estas grava.

Sed similan forton al ĉi kavaliro
Ni neniam spertis en la vivoiro.
Timas mi, ke savos - por hontinda malo -
Ne hungar' honoron de la nom' hungaro.

3.

Estu li hungaro, aŭ germano, polo,
Se honoron savos de l' hungarpopolo,
Estos ja donaco de riĉega grado:
Tero de l' murdista juna Toldi-frato!”

Pro la vort' Georgo ŝvite-froste fartis,
Kunularvizaĝonj kaŝe li rigardis.
Li konstatis inter ili tuj flustradon,
Ĝojon, ĉar havanta li murdistan fraton.

4.

Kiam Nikola' la ĉeŝon traĉis, parton
Pli malgrandan levis sur la glav' en alton,
Lia reĝa moŝto tuj ordonon diris,
Dekduhoma trup' por lin alporti iris.

Naĝis sur la akvo jam multflaga barko,
Al la reĝ' prezentis lin la pompa gardo.
Nun la reĝ': “Malfermu kradon tuj, bravulo,
Diru nomon, montru vangojn por okulo!”

5.

Surgenue Toldi antaŭ l' reĝa seĝo
Tiel ekparolis: “Ho, majesta reĝo,
Ve, mi kaŝvaganto estas, ne bravulo;
Scias nur la Di', per kia manipulo

Min maljuna frato hommurdisto faris...
Kiel por perdis min - li sin preparis?
Por ke min anoncu, nun mi venis al vi,
Peti ŝatus punon, aŭ indolgon al mi.”

6.

Vortoj sonas al la reĝo kun kuraĝo,
Toldi puŝas supren kradon de l' vizaĝo
Pala, tamen ruĝa. Tuj la reĝo vidas:
Sur vizaĝo lia pent' kaj ĝojo sidas.

Estas li bravulo juna, bela, plaĉa.
Jen demand' afabla de la reĝo saĝa:
“Ĉu vi Toldi, filo de Lorenzo estas?”
Nikola' per sia kapo - jese gestas.

7.

Turnas sin la reĝo al la sinjoraro.
Sonas el majesta buŝo ĉi deklaro:
“Min aŭskultu bravaj fideluloj miaj,
Ĉar ne ŝercon aŭdos tuj oreloj viaj.

Jen la juna frato de Georgo Toldi.
Antaŭ min neniam volis lin li porti,
Ruze por bieno frata li intrigis,
Sian fraton li jam preskaŭ elgentigis.

8.

Scias mi, ke agis li manipulaĉe.
Nun mi ĵetas al li ĉion alvizaĝe:
Li edukis fraton en kampula sorto,
Ĉar envia estis li pri lia forto.

Timis li la fraton, tiun fortan homon,
Ke li ombros lian nomon kaj renomon,
Ĉar... Sed kor' fripona lia ĉu verŝajne
Scias, kial lasis li la fraton hejme?

9.

Scias mi: Intence ĝenis li la fraton.
Liaj homoj diris, ke mortigan baton
Li devigis, - volis li murdistan staton -
Kaj aranĝis kontraŭ frato - homĉasadon.

Ĉu, Georgo Toldi, reĝo via pravas?
Kial reĝ', se konojn ne pri ĉio havas?!
Vi pri tia frato nur malbonon diris,
Kiu tian venkon sola mem akiris!”

10.

Sonis ĉi parolo por la moŝtoj plaĉe:
“Juna reĝo, tamen li prijuĝas saĝe!”
Kapklininte aŭdas nun Georg' la veron,
Volis li kaŝiĝi pro la hont' sub teron.

Nun la reĝ' la junan knabon rigardadas
Kaj indulg-intence lian ŝultron batas.
Diras li afable: “Vendis vin Georgo,
Sed jam liberiĝis de li via sorto.

11.

Levu vin! Indulgas nun mi sur la tero,
Preĝu pro indulgo ankaŭ de l' ĉielo.
Mi bienon vian estas redoninta,
Ĉar sciante, estos mastro vi - plej inda.

Ke sinjor' najbar' ne estu malamiko,
De Georg' farotas tuje nun abdiko
Pri la parto sia! - Ĉu insida frato,
Vi promesis tion al mi - sen persvado?!”

12.

Gaprigardas al la reĝo ja Georgo,
Sed nun kontraŭdiri estus granda zorgo,
Ĉar timige brilas tre okul-profundo
De la reĝ', faldiĝas kun koler' la frunto.

“Bone, Do Georg', vi donis vian parton
Al la frat'! Pri tio skribos tuj vi ĉarton,
Poste vi foriri el la urb' rapidu,
Vin mi en la korto plu neniam vidu!”

13.

Nikola respondis: “Reĝ' majesta mia,
Heredaĵo de la frato restu lia,
Frato, estu ankaŭ mia part' la via!
Plu ne sopiradu lia kor' envia.

Reĝa moŝt', mi petas de vi nun plezuron:
Por arme' vi certe serĉas senrangulon...
Jen la glavo kaj por mi sufiĉos tio,
Kion mi akiros - per la help' de Dio.”

14.

Nun la reĝ' jen: “Filo! Estu ne infano!
En arme' ne iĝu vi senranga ano!
Mi elektis jam vin kortejano mia,
Por ĉevaloj dekdu estos mono via.”

Kaj malligas - dum li laŭdas plu la knabon,
Majestulo sian buntan, kupran glavon.
Buntas ĝi - pro gemoj, ĝia kupro oro;
“Por bravul' merita estas ĉi dekor.”

15.

Ne ekzistas vortoj, aŭ donaco riĉa,
Kiuj pli ol glavo farus lin feliĉa...
Ĝin ne intgerŝanĝus kontraŭ riĉ', aŭ mono
De Dario tiu simplanima homo.

Nikolao pensis pri belega danko,
Sed ne trovis bonajn vortojn lia lango...
Tamen ne koleras nun la reĝo saĝa,
Ĉar la simpla homo al li estas plaĉa.

16.

Por ke ĝoj' de Toldi estu tutsenmanka,
Ĉiu kor-deziro efektiviĝanta,
Kvazaŭ komenciĝus sonĝo de la sino:
Venas tra la pordo de l' baril' - patrino!

Li forgesas ĉion, kuras en ekstazo,
Premas ŝin li milde al la Brust-kiraso.
Staras ŝi kaj fil' sen larmoj, rid', parolo,
Nur la oldan Bence kaptas tre la ploro.

17.

Kaj ĉe fin' komuna ĝoj' kortuŝe granda
- Kiel nub' kolera, pezon elverŝanta -
Faris, ke inundis ilin larmofluo...

Ŝi - liberiĝinte - diris al junulo:

“Bela ido, kiun mia koro kovis,
Dank' al Di', refoje vidi vin mi povis.
Kiel belas vi en vesto kavalira...
Jen vin tial kreis Di-sinjoro nia.”

18.

Nun la filo: “Panjo, vi pri mia diro
Rememoru, ke mi iĝos kavaliro;
Tamen mi ne mian propran forton dankas:
Di-favoron, kiu por mi tiel grandas.”

Kun Georg' loĝejon nun ni interŝanĝos,
Li la pluan vivon en vilaĝ' aranĝos,
Eble repaciĝos al mi koro lia...
Sed se ne, li restu ĝis la mort' envia.

19.

Tiel sian panjon amis ĉi infano,
Kiun sag' neniam trafis de la amo;
Vivis li sen ina amikeco longa,
Li neniam volis esti edziĝonta.

Li timiga estis al la malamikoj,
Antaŭ li falegis ili, kiel spikoj.
Ŝirmis li la reĝon, malfortulojn, landon,
Pri l' heroaj agoj bardoj verkis kanton.

20.

Sekvis fuĝ', se lia voĉ' kolere sonis,
Sed li eĉ ĉemizon al amiko donis.
Se la reĝon, landon malamik' ne spitis,
Li ĉe vin' en gaja rond' volonte sidis.
Mon' ne restis post li, nek trezoroj, tero,
Nek infanoj kaj pro heredaĵ' kverelo...
Kio ol trezor' de l' mondo pli valoras:
Lia nomo restis kaj por ĉiam gloras.

Pri la verkinto János Arany

János Arany (1817-1882) estas unu el la plej elstaraj figuroj de la hungara poezio, unu el la kreantoj de la popola-nacia stilo. Li naskiĝis en Nagyszalonta (hodiaŭ en Rumanio), kiel malfrua filo de malriĉaj agrikulturistaj gepatroj. La familia etoso donacis al li senteman, sinkaŝeman animon, dum la agrourba ĉirkaŭaĵo donis al li akceptemon al la popolaj tradicioj kaj al la arkaika, popola literaturo de la 17-18-a jarcento.

La unuajn sukcesojn Arany akiris per siaj epikaj poemoj, verkitaj al la konkurso de Societo Kisfaludy. Per tiuj li gajnis ne nur la amikecon de la tiama plej elstara poeto Sándor Petôfi (1823-1849), sed ankaŭ la kontaktojn al la spirita vivo de la ĉefurbo Pest-Buda, al la rondo de revoluciaj junuloj, kaj ricevis publikigeblon en la literaturaj revuoj.

La mallonga periodo de la kreaĵ jaroj finiĝis kun la malvenko de la revolucio kaj milito por la

hungara libereco en la jaroj 1848-49. En la venĝa periodo li devis kaŝi sin, li perdis sian laboron kaj sian loĝejon. En la jaroj de 1850 li estis instruisto en la gimnazio de urbo Nagykovács, sed la politika arbitreco, la morto de la amiko Petőfi, la vivtenaj malfacilaĵoj kaj la spirita soleco puŝis lin en verkistan krizon. En tiuj jaroj li verkis "Vesperon de Toldi" (en 1854), rakontanta pri la maljunaĝo de Miklós Toldi, tiam li verkis siajn unuajn grandajn baladojn - kies kvalito estas komparebla al tiuj de Goethe kaj Schiller - ĉefe pri la elstaraj figuroj de la hungara historio.

Ekde 1860 li vivis en la ĉefurbo Pest-Buda, li redaktis diversajn revuojn, estis la direktoro de la societo Kisfaludy, sekretario poste ĉefsekretario de la Hungara Scienca Akademio. Kiel organizanto de la literatura kaj scienca vivo li faris grandajn servojn por la hungara kulturo: li estis pretendema kritikisto, larĝvida literatursciencisto, malkovrulo de novaj talentoj, kaj elstara literatura tradukisto.

Pro siaj personaj kaj sociaj problemoj li retiriĝis de la publikaj roloj, kaj ĉe la fino de sia vivo li denove ekverkadis. Li verkis la "Amon de Toldi" (en 1879) pri la mezaĝviraj jaroj de Toldi, verkis lirikajn poemojn pri la vivo de Budapeŝto, iĝinta moderna metropolo, pri nostalgiaj rememoroj de meljuniĝanta poeto. En tiuj jaroj naskiĝis pluraj liaj famaj baladoj, tradukitaj al pluraj lingvoj.

S.S. M - N. GY.